VROUWENRAAD

IEDEREEN FEMINIST

Vrouwenraaddossier Draagmoederschap (2024)

Nederlanstalige Vrouwenraad vzw
Middaglijnstraat 10 - 1210 Brussel
+32 (0)2/229 38 19
info@vrouwenraad.be
www.vrouwenraad.be

IBAN BE66 0010 6922 5643
BIC GEBABEBB
ON 0414.294.522
RPR Nederlandstalige ondernemingsrechtbang Brussel

Contents

Vrouwenraaddossier Draagmoederschap (2024) ... 1
Draagmoederschap - Zwangerschap voor een ander ... 4
Inleiding ... 4
Vrouwenraadstandpunt 2001 ... 4
Definities en types ... 5
Technieken ... 6
Aanbevelingen 2001 ... 7
Laag- en hoog technologisch draagmoederschap ... 9
Altruïstisch en commercieel draagmoederschap ... 9
Genetisch materiaal ... 10
Relevante VN-verdragen ... 10
Quid recht op een kind ? ... 11
Europese Raad EU - Mensenhandelrichtlijn ... 11
Wettelijke principes België ... 12
Strafrechtelijke aspecten ... 13
Quid wet inzake medisch begeleide voortplanting? ... 14
Quid draagmoederschapsovereenkomst? ... 15
Zwangerschapsafbreking ... 15
Overdracht juridisch ouderschap naar wensouders ... 15
Aspecten naamgeving ... 18
Internationaal privaatrechtelijke aspecten ... 19
Sociale zekerheid ... 19
Moederschapsverlof – geboorteverlof - adoptieverlof ... 19
Postnatale zorg door vroedvrouw en terugbetaling ... 20
Vlaams groeipakket ... 20
Centra draagmoederschap in België ... 20
Cijfers draagmoederschap ... 21
Gezondheidsrisico's voor draagmoeders ... 22
Fysiek en psychologisch ... 22
Visies/benaderingen Belgische feministische organisaties ... 22
Visies Europese/internationale (feministische) organisaties ... 27
Europese Vrouwenlobby ... 27
Coalition Internationale pour l'Abolition de la Maternité de Substitution (CIAMS) ... 27
Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law ... 27
European Society of Human Reproduction and Embryology ... 28
Verklaring van Casablanca – afschaffing draagmoederschap ... 28
International Social Service – Verona Principles 2021 voor de bescherming van de rechten van het kind geboren via draagmoederschap ... 29
Besprekingen en visies draagmoederschap in Europese instellingen ... 30

Raad van Europa 30
Europees Hof van de Mensenrechten 31
Europese Commissie 31
Europees Parlement 32
Europees Hof EU 34
Wetsvoorstellen 34
Legislatuur 2014-2019 34
Legislatuur 2019-2024 39
Legislatuur 2024-2029 39
Programma's politieke partijen 2024 40
Open VLD 40
Groen 40
Vooruit 40
N-VA 41
PVDA 41
Vlaams Belang 41
cd&v 41
Nationale Raad Orde van Artsen – advies 2010 42
Raadgevend Comité voor Bio-ethiek – advies 2023 42
Commentaar CIAMS, l'Université des Femmes en het Collectif Women against Surrogacy Belgium 44
Arrest Grondwettelijk Hof 2023 51
Standpunten Vrouwenraadleden 52
çavaria 52
DeMens.nu 52

Draagmoederschap - Zwangerschap voor een ander

Inleiding

Draagmoederschap of zwangerschap voor een ander is in België niet verboden maar ook niet gelegaliseerd. Het wordt uitgevoerd en begeleid in vijf fertiliteitscentra, altans het hoogtechnologisch draagmoederschap.

De Vrouwenraad had in 2001 een standpunt over draagmoederschap ingenomen. We aanvaardden toen het principe van draagmoederschap op voorwaarde dat de wensouders op geen enkele andere manier met het genetisch materiaal van ten minste één van beiden een kind kunnen krijgen. Wij vroegen ook een wettelijke regeling voor zowel de draagmoederovereenkomst als de afstamming plus een verbod op commercieel draagmoederschap. Bij dit alles moest het belang van het kind primeren. Het kind is in deze procedure immers de zwakste schakel. Ook moet rekening gehouden worden met de belangen van de wensouders en de draagmoeder. In die periode was er nog geen of nauwelijks sprake van internationaal commercieel draagmoederschap. Het standpunt van de Vrouwenraad kaderde toen in het altruïstisch model.

Bijna 25 jaar later bekijken we draagmoederschap opnieuw. In dit dossier heben we onder meer aandacht voor de huidige regelgeving over afstamming, sociale zekerheidsaspecten, gezondheidsacpecten, visies van Belgische feministische organisaties, visies van Europese.internationale (feministische) organisaties, visies van Europese instellingen, ingediende wetsvoorstellen, draagmoederschap in de programma's van de politieke partijen, het advies van het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek 2023,..

Een geactualiseerd (voorlopig en beknopt) standpunt hebben we opgenomen in een apart document: Standpunt Vrouwenraad Draagmoederschap 2024.

Vrouwenraadstandpunt 2001

Toen de Vrouwenraad in 2001 een standpunt innam over draagmoederschap was er van internationale handel nog niet veel sprake. Draagmoeders waren bij ons vaak 'de zus of de vriendin van'.
De vraag neemt al een aantal jaren wereldwijd toe. Bij ons is draag/leenmoederschap niet bij wet geregeld. Er is evenmin een verbod. Bijgevolg zien wensouders en draag/leenmoeders zich verplicht om naar de grijze zone uit te wijken. Als beide partijen zich aan hun overeenkomst houden, is er weinig of niets aan de hand. Maar er zijn voorbeelden van gevallen waar het misliep. De draag/leenmoeder kan bijvoorbeeld de situatie commercieel uitbuiten of beslissen om het kind zelf te houden of het aan andere wensouders toe te staan. De wensouders kunnen zich terugtrekken in geval van (echt)scheiding of na het overlijden van één van beiden of wanneer blijkt dat de baby een beperking heeft,…
De politieke en publieke debatten laaien steeds weer op naar aanleiding van bepaalde gebeurtenissen.

Het Vrouwenraaddossier van 2001 bevat info m.b.t. 1) definities, 2) indicaties voor draagmoederschap, 3) technieken, 4) de juridische situatie in België (de overeenkomst, afstamming aan moederszijde, afstamming aan vaderszijde, statuut van het kind, rechtspraak), 5) juridische situatie in het buitenland (Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland, Oostenrijk, Rusland, VS), 6) draag- en leenmoederschap in de praktijk.

Hier volgt een samenvatting:

Definities en types

Uit ons dossier van 2001:

Bij een draagmoeder wordt de eicel van de draagmoeder bevrucht met het zaad van de wensvader of van een donor.
Bij een leenmoeder wordt een in-vitrobevruchte eicel van meestal de wensouders ingeplant.
Draag/leenmoeders hebben de intentie het kind bij de geboorte af te staan aan een ander, de wensouder(s).

In de literatuur worden de begrippen draag- en leenmoeder vaak door elkaar gebruikt. Afgaand op de verschillende omschrijvingen en invullingen van deze begrippen, kunnen we stellen dat draagmoeders genetisch verwant zijn met het kind. Leenmoeders kunnen wel of niet genetisch verwant zijn[1] (zie tabel p. 4).
Als het genetisch materiaal van een zaad- en eiceldonor komt, heeft het kind in principe vijf ouders: de wensmoeder, de wensvader (of de wensouder of twee wensmoeders of twee wensvaders), de zaaddonor, de eiceldonor en de draag/leenmoeder.

We kunnen draag/leenmoederschap definiëren als een constructie waarbij de vrouw (draag/leenmoeder) voor rekening en ten voordele van een ander of ander koppel, wensouder(s) genoemd, in haar baarmoeder een kind tot ontwikkeling laat komen, deze zwangerschap uitdraagt en het kind na de geboorte aan de wensouder(s) overdraagt.

In de rechtsleer wordt draag/leenmoederschap via verschillende begrippen aangeduid:

- Laag- of hoogtechnologisch draagmoederschap: laagtechnologisch komt overeen met draagmoederschap en hoogtechnologisch met leenmoederschap.
- Commercieel draagmoederschap of draagmoederschap 'om niet': het laatste begrip houdt in dat de draagmoeder een vergoeding krijgt voor de noodzakelijke kosten.
- Volledig en pseudo-draagmoederschap: komt overeen met de begrippen hoog- en laagtechnologisch.

- Het hoogtechnologische draagmoederschap: de wensouders ondergaan een in-vitrobevruchting met de zaadcellen van de man en de eicellen van de vrouw. De bevruchting vindt plaats in het laboratorium en het embryo dat ontstaat wordt vervolgens in de baarmoeder van de draagmoeder geplaatst. Dat geval impliceert dus een in-vitrofertilisatie in een fertiliteitscentrum. De draagmoeder heeft geen enkele genetische band met het kind dat ze draagt.
- Het laagtechnologische draagmoederschap is het geval waarbij een draagmoeder rechtstreeks geïnsemineerd wordt met het sperma van de wensvader. In dat geval heeft de draagmoeder een genetische band met het kind dat ze draagt. Dat vergt geen gebruik van medische technieken en kan in de privésfeer gebeuren. Momenteel is het onmogelijk te bepalen hoeveel gevallen van laagtechnologisch draagmoederschap er zijn.
- De derde situatie gaat om een draagmoederschap waarbij er een in-vitrobevruchting plaatsvindt, maar dan met donatie van eicellen of sperma van een derde. In dat geval heeft noch de draagmoeder, noch één van de wensouders (vader of moeder) een genetische band met het kind. Slechts één van de ouders heeft een genetische band met het kind.

[1] Wat het leenmoederschap betreft maken we volgende kanttekening: het kan beschouwd worden als een vorm van pre-adoptie wanneer er geen genetisch materiaal van de wensouders aanwezig is.

Technieken

Uit ons dossier van 2001:

Tabel: overzicht technieken en de genetische verwantschap van de wensmoeder en de wensvader

+ : genetisch verwant

0 : niet-genetisch verwant

Techniek[2]	**wensmoeder**	**wensvader**
KI echtgenoot of partner	+	+
KI donor	+	0
IVF-ET met eiceldonatie	0	+
IVF-ET met embryodonatie	0	0
EW-ET met in vitroinseminatie van de genetische moeder	+	+
EW-ET met KI van de genetische moeder en met de zaadcellen van de echtgenoot of de partner	+	+
EW-ET-KI van de wensmoeder met donorzaad	+	0
Eiceldonatie gevolgd door EW-ET- in-vivo-inseminatie van de baringsmoeder	+	+
Eiceldonatie gevolgd door EW-ET-KI van genetische moeder (eiceldonor) met zaadcellen van wensvader	+	+
Eiceldonatie gevolgd door EW-ET-KI van genetische moeder (eiceldonor) met zaadcellen van donor	+	0

[2] KI: kunstmatige inseminatie; KID: kunstmatige inseminatie met donorsperma; IVF: in-vitrofertilisatie; EW: embryowegname, ET: embryotransfer

In het geval van twee wensmoeders of één wensmoeder (zonder partner) gelden de technieken met donors. Twee wensvaders of één wensvader (zonder vrouwelijke partner) kunnen technisch gezien alleen een beroep doen op een draag/leenmoeder.

Toegepast op draag/leenmoederschap geeft dit in het geval van een wensmoeder en een wensvader:

Techniek	**wensmoeder**	**wensvader**	**draagmoeder**	**leenmoeder**
Bevruchting van draagmoeder door wensvader via geslachtsgemeen-schap of KI sperma wensvader	0	+	+	/
Bevruchting leenmoeder via KI donor	0	0	/	+
Leenmoederschap na IVF-ET (afhankelijk van afkomst genetisch materiaal wens-ouder/s: eicel of sperma)	0 of +	0 of +	/	0
Leenmoederschap na embryowegname van wensmoeder (na geslachtsgemeen-schap wensvader of KI wensvader of KID)	+	0 of +	/	0
Leenmoederschap na ET met genetisch materiaal van donors	0	0	/	0

De betrokken personen (kunnen) zijn:

- de draag/leenmoeder
- de wensmoeder
- de wensvader
- ➢ of één wensouder, of twee wensmoeders, of twee wensvaders
- de genetische moeder/donor
- de genetische vader/donor
- de partner van de draag/leenmoeder

Aanbevelingen 2001

De Vrouwenraad aanvaardt het principe van draag/leenmoederschap

De kwestie van draag/leenmoederschap is een moeilijke juridische en ethische materie die permanent geëvalueerd moet worden.
In eerste instantie vraagt de Vrouwenraad een maatschappelijk debat met de beleidsactoren, de wetenschappelijke wereld en het middenveld om te komen tot een wettelijke regeling.

De Vrouwenraad aanvaardt draag/leenmoederschap indien de wensouders op geen enkele andere manier met het genetisch materiaal van ten minste één van beiden een kind ter wereld kunnen brengen.

Verwijzend naar het Vrouwenraadstandpunt over gezinsvormen en ouderschap van 12 december 2000, hebben holebi's ook toegang tot deze reproductieve technieken.

Het belang van de betrokken partijen

Het uitgangspunt moet het belang van alle betrokken partijen zijn:

-de wensouders: willen een gezond kind, genetisch verwant aan beiden of één van beiden, afstamming
-de grootouders: idem wensouders (kleinkind)
-de draagmoeder: haar gezondheid
-de partner van de draagmoeder: moet betrokken worden bij de besprekingen
-het kind: de gezondheid, moet zelf een afstamming hebben, juridische banden bij voorkeur met de wensouders

Er moet gestreefd worden naar een evenwicht tussen de belangen van deze partijen.
Maar het belang van het kind primeert. Het kind is de meest betrokken partij, de zwakste schakel. Het kind moet juridisch dus goed omkaderd worden.

Een wettelijke regeling

De Vrouwenraad stelt volgende piste voor wettelijke regeling voor:

1. Regeling van de afstamming van het kind

Op wettelijk vlak moet de afstamming van het kind geregeld worden.
In de geboorteakte wordt de naam van de wensmoeder vermeld. De naam van de draag/leenmoeder wordt opgenomen in een apart register.

Vanaf de verwekking moet het kind dat uit een draag/leenmoeder geboren wordt dezelfde rechten hebben als de andere kinderen (bv. erfrecht).

Dit systeem houdt ook een bescherming in voor de draag/leenmoeder. Ze kan niet gedwongen worden om het kind te houden als de wensouders het niet willen omdat het bijvoorbeeld gehandicapt is of als de wensouders bijvoorbeeld vóór de geboorte verongelukken.
Om het emotionele aspect op te vangen kan voor de draag/leenmoeder een omgangsrecht met het kind voorzien worden, vergelijkbaar met wat nu al bestaat in het kader van echtscheiding.

2. Draag/leenmoederovereenkomst

Voor praktische zaken wordt een overeenkomst gesloten tussen de draag/leenmoeder en de wensouders.

3. Verbod commercieel draag/leenmoederschap

Commercieel draag/leenmoederschap kan niet. De draag/leenmoeder ontvangt een onkostenvergoeding.

Informatie door fertiliteitscentra

De fertiliteitscentra moeten voorzien in een deskundige begeleiding (informatieverstrekking) voor de draag/leenmoeder en haar eventuele partner en de wensouder/s vóór aanvang van de procedure. Zowel medische, psychologische als juridische aspecten moeten aan bod komen.

Laag- en hoog technologisch draagmoederschap

De deskundigen van het Bio-ethisch comité[3] stellen in hun advies dat de termen hoog- en laagtechnologisch draagvrouwschap (DVS) respectievelijk verwijzen naar de aan- of afwezigheid van een technisch-medische ingreep in het DVS-proces.

Bij laagtechnologisch draagvrouwschap wordt de eicel van de draagvrouw bevrucht door middel van inseminatie. De draagvrouw is dus ook genetisch verwant aan het kind.

Hoogtechnologisch draagvrouwschap impliceert het gebruik van IVF en mogelijks andere technisch-medische interventies (embryodonatie). Hierbij wordt doorgaans de eicel van de wensmoeder gebruikt.

De manier waarop de zwangerschap tot stand komt, lijkt het Comité in ethisch opzicht niet het punt van discussie. Een mogelijk relevant punt is wat het betekent als – zoals in het geval van laagtechnologisch draagvrouwschap – de draagvrouw genetisch verwant is aan het toekomstige kind. Bovendien maskeert dit onderscheid de diversiteit en complexiteit van de praktijk rond draagvrouwschap.

Altruïstisch en commercieel draagmoederschap

Wanneer enkel een vergoeding wordt betaald voor de kosten die gepaard gaan met de verwekking, de zwangerschap en de bevalling, is er sprake van altruïstisch draagmoederschap.

Wanneer de draagmoeder voor haar tussenkomst een financiële vergoeding krijgt die de kosten van de verwekking, zwangerschap en bevalling overschrijdt, is dit commercieel draagmoederschap. Of: georganiseerd door bemiddelende derden die er een winstgevende business van maken om wensouders en draagmoeders met elkaar in contact te brengen en te begeleiden.[4]

[3] Advies nr. 86 van 17 april 2023 betreffende het wettelijk kader voor zwangerschap voor een ander (draagvrouwschap) - actualisering van advies nr. 30 van 5 juli 2004, p. 4-5.

[4] https://www.familyandlaw.eu/tijdschrift/fenr/2015/05/FENR-D-15-00001

Genetisch materiaal

Volgens Tessa Roseboom (hoogleraar Vroege ontwikkeling en Gezondheid aan de Faculteit der Geneeskunde van de Universiteit van Amsterdam) krijg je DNA mee van je biologische vader en moeder.[5] Je kan geen DNA meekrijgen van je omgeving of van de draagmoeder. Maar de omgeving, en zeker in de baarmoeder, heeft wel invloed op het tot uitdrukking komen van je genen. In hoeverre een gen 'uit' of 'aan' staat, wordt voor een groot deel bepaald door wat er in de baarmoeder gebeurt. Dat heet epigenetische programmering. Het DNA is in elke cel hetzelfde, maar niet in elke cel komt dat DNA op dezelfde manier tot uitdrukking. Dit geldt óók voor de kans op ziektes en depressie etc. En in dat licht kan (de omgeving van) een draagmoeder invloed hebben op het tot uiting komen van het genetisch materiaal van het kind, terwijl ze geen enkele biologische connectie met de feo-foetus/baby heeft. Maar hoe die zogenaamde epigenetica precies werkt en of ze bijvoorbeeld later nog aan- en uitgeschakeld kunnen worden, is niet goed geweten. Er is nog veel te weinig onderzoek gedaan.

Volgens Olivia Maurel, kind van een draagmoeder en woordvoeder van de Verklaring van Casablanca (zie verder bij Visies Europese/internationale (feministische) organisaties), die de strijd voor de afschaffing van draagmoederschap is aangegaan: wanneer een vrouw een kind draagt, zelfs als ze niet genetisch verbonden is met dat kind, zal dat kind stamcellen afzetten in het lichaam van de draagmoeder en zal de draagmoeder een spoor van dat kind blijven dragen.[6]

Zie ook haar getuigenis: https://www.youtube.com/watch?v=kSTYVDVMGwk

Relevante VN-verdragen

Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen, New York, 18 december 1979

Verdrag inzake de Rechten van het Kind, Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989

Artikel 7, lid 1

- Recht om onmiddellijk na de geboorte geregistreerd te worden
- Recht om een nationaliteit te verkrijgen
- Voor zover mogelijk, zijn of haar ouders te kennen en door hen te worden verzorgd.

Artikel 9 (1): " een kind wordt niet tegen zijn of haar wil van zijn of haar ouders gescheiden, behalve wanneer bevoegde autoriteiten onderworpen aan rechterlijke toetsing, in overeenstemming met de toepasselijke wetgeving en procedures, bepalen dat een dergelijke scheiding noodzakelijk is in het belang van het kind.

Artikel 35 " De Staten die Partij zijn nemen alle passende nationale, bilaterale en multilaterale maatregelen ter voorkoming van de ontvoering van, de verkoop van of de handel in kinderen voor welk doel of in welke vorm dan ook. "

Artikel 2 van het Facultatief Protocol bij het Kinderrechtenverdrag inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie.

***

[5] https://www.2doc.nl/verdieping/artikelen/2018/een-kind-wordt-geprogrammeerd-in-de-baarmoeder.html

[6] https://www.rcf.fr/articles/actualite/olivia-maurel-nee-dune-gpa-et-lutte-pour-son-abolition-on-met-au-centre-dun

Er ontbreken specifieke regels in het **internationaal privaatrecht** om de voorwaarden vast te stellen, waaronder een draagmoederschap uit het buitenland in het Belgische recht kan worden erkend.

Fundamentele rechten
Het **Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens** bevat geen enkel artikel dat de Staten verbiedt of verplicht om draagmoederschap in te voeren. Het Verdrag geeft richtlijnen waarvan de belangrijkste voor het draagmoederschap handelen over het recht op de bescherming van het privé- en gezinsleven, en over het verbod op onmenselijke of vernederende behandelingen, dat vaak wordt gebruikt in strafzaken, maar ook een impact kan hebben in het kader van het draagmoederschap.

Quid recht op een kind ?

Er bestaat geen absoluut recht op een kind. Het recht op voortplanting heeft geen absoluut karakter.

Europese Raad EU - Mensenhandelrichtlijn

Belgisch voorzitterschap eerste semester 2024:

23 januari 2024: Fight against human trafficking: Council and European Parliament strike deal to strengthen rules

“Today the Belgian presidency of the Council and representatives of the European Parliament reached a **provisional agreement to add forced marriage, illegal adoption and surrogacy as types of exploitation covered by the EU’s anti-trafficking law**. The update of the directive on preventing and combating trafficking in human beings will also require EU countries to make sure that people knowingly using services provided by victims of trafficking can face sanctions. Other amendments concern the strengthening of victims' support and assistance as well as prevention measures.”

Mensenhandel is een ernstige schending van de grondrechten. De Commissie heeft daarom meerdere initiatieven genomen om de strijd tegen de mensenhandel op te voeren en slachtoffers beter te beschermen, waaronder: een bijgestelde strategie (2021-2025) [2], de aanstelling van een EU anti-trafficking coördinator (2021) en een ontwerprichtlijn [3] van de Commissie om de wetgeving uit 2011 [4] te herzien.

Op 23 januari 2024 bereikten de Raad en het Europees Parlement een (voorlopig) akkoord [5] over de nieuwe richtlijn (voorstel) die de strijd tegen de mensenhandel zou aanscherpen en de slachtoffers ervan beter zal beschermen: o.a. **Het toepassingsgebied van de wetgeving wordt uitgebreid.** Gedwongen huwelijken, illegale adoptie en **uitbuiting van draagmoederschap (dwang of misleiding)** worden expliciet erkend als vormen van mensenhandel.

Nieuwe richtlijn mensenhandel 2024

[2] COM/2021/171 final, EUR-Lex - 52021DC0171.
[3] COM/2022/732 final, EUR-Lex - 52022PC0732, procedure 2022/0426/COD
[4] Richtlijn 2011/36/EU.
[5] De Raad gaf zijn formele goedkeuring over dit akkoord tot wijziging van Richtlijn 2011/36/EU op 8 februari 2024. Op 15 februari 2024 keurden de EP comités FEMM en LIBE dit akkoord goed; (zie)de goedkeuring in plenaire staat gepland voor 10 april 2024 (zie procedure fiche).

Richtlijn EU(2024)1712 [1] over het voorkomen en bestrijden van mensenhandel en de bescherming van de slachtoffers daarvan versterkt de richtlijn uit 2011.[2] De richtlijn omschrijft welke daden onder mensenhandel vallen en strafbaar moeten worden gesteld en welke straffen daarvoor voorzien moeten worden. Het toepassingsgebied wordt uitgebreid met illegale adoptie, gedwongen huwelijken en draagmoederschap (ingeval van dwang en misleiding). Naast natuurlijke personen kunnen ook rechtspersonen veroordeeld worden voor mensenhandel, zonder dat dit natuurlijke personen die dader of uitlokker zijn van het misdrijf vrijwaart van strafvervolging. Slachtoffers hebben recht op hulp van zodra er een gefundeerd vermoeden bestaat van slachtofferschap van mensenhandel. De hulpverlening moet de behoeften van slachtoffers als uitgangspunt nemen en gender-, beperking- en kindgevoelig zijn. Professionals moeten hiertoe regelmatig gepaste opleidingen krijgen. Lidstaten moeten nationale coördinatoren of soortgelijke onafhankelijke mechanismen instellen voor de bestrijding van mensenhandel en samenwerken met de EU-coördinator. Uiterlijk 15 juli 2028 moeten ze hun nationale actieplannen ter bestrijding van mensenhandel voorleggen aan de Europese Commissie. Wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen moeten in werking treden om uiterlijk op 15 juli 2026 aan deze richtlijn te voldoen.

Maar: In de uiteindelijk gekozen formulering “uitbuiting van draagmoederschap” laat de term “uitbuiting” twijfel bestaan over de soorten draagmoederschap die onder de richtlijn vallen. De tekst van de richtlijn is gericht tegen “personen die vrouwen dwingen om als draagmoeder op te treden of hen daartoe misleiden”. Het staat de wetgever dus vrij naar eigen goeddunken te interpreteren wat onder “bedrog” wordt verstaan, vooral omdat draagmoederschap een zaak van nationaal recht is. Zoals in de tekst wordt benadrukt, laten deze regels “de nationale regels inzake draagmoederschap, met inbegrip van het straf- of familierecht, onverlet”.
Anderzijds is het een stap vooruit aangezien het voor het eerst gaat om een bindende internationale juridische tekst, die expliciet ‘de uitbuiting van draagmoederschap’ kwalificeert als een ‘vorm van mensenhandel’.
De richtlijn stelt ook dat mensenhandel geen betrekking heeft op kinderen in draagmoederschap, “tenzij de draagmoeder een kind is”.[7]

Wettelijke principes België

De biologische afstammig primeert.
Het **wettelijk principe in België is dat de draagmoeder over alles het laatste woord heeft** (los van het feit of het al dan niet haar eicel is die bevrucht wordt). Zij is “mater semper certa est”.

Er is geen wettelijk regeling omtrent (altruïstisch en commercieel) draagmoederschap, bijgevolg is het ook niet verboden. Bemiddeling bij draagmoederschap is evenmin verboden.

Tijdens voorgaande legislaturen zijn wetsvoorstellen ingediend voor een juridisch kader voor (vormen van) draagmoederschap. Tot nu toe zonder resultaat.

[1] EUR-lex document 32024L1712, Publicatieblad L2024/1712 van 24.6.2024
[2] Richtlijn 2011/36/EUEUR-lex document 32011L0036; Publicatieblad L 101/1 van 15.04.2011.
[7] https://www.ieb-eib.org/nl/nieuws/begin-van-het-leven/draagmoederschap/het-europees-parlement-voegt-de-uitbuiting-van-gpa-toe-aan-de-daden-van-mensenhandel-2264.html

Opmerking: **Fem & Law** asbl verduidelijkt de onbeschikbaarheid van het mensenlijk lichaam. Sinds de afschaffing van de slavernij is het verboden om een persoon/een lichaam te verkopen of te schenken. Bij draagmoederschap gaat men een menselijk lichaam gebruiken om een ander te creëren.

Bovendien speelt het recht van het kind. Volgens het kinderrechtenverdrag is het belang van het kind superieur. Maar er is geen strikte definitie over wat het belang van het kind betekent. Alle rechtvaardigingen die bij draagmoederschap gebruikt worden in functie van het belang van het kind gaan uit van het respecteren van wat de wensouders willen. Bv. wensouders willen dat de draagmoeder van de geboorteakte verdwijnt...Stel dat dit in de toekomst wettelijk geregeld wordt dan gaat het om een kind dat enkel door de wensouders geconcipieerd is.

Een ander principe uit het Kinderrechtenverdrag is dat kinderen het recht hebben hun origine te kennen. Vermits men via genetische analyse de draagmoeder kan opsporen, is het vanzelfsprekend dat er altijd een band is tussen foetus en draagmoeder. Vandaar dat het kind geboren uit een draagmoeder het recht heeft om te weten wie de draagmoeder is. Via draagmoederschap wordt vrijwillig een trauma bij het kind gecreëerd om de wensouders een plezier te doen. Maar omdat wensouders een kind willen wordt dit gepercipieerd als in het belang van het kind.

Tenslotte speelt ook het principe van vrijheid, gelinkt aan geïnformeerde toestemming. Een toestemming die komt van een kwestbaar persoon (ten aanzien van de vrager) is geen toestemming. Bij draagmoederschap gaat het niet om een echte vrijheid. Dus de vrijheid van een vrouw om over haar lichmaan te beschikken moet sterk verbonden zijn met een volledige geïnformeerde toestemming.
Zie: https://www.youtube.com/watch?v=PDwyHWJ3iOQ

Strafrechtelijke aspecten

Er is geen uitdrukkelijk strafrechtelijk verbod op draagmoederschap. Maar er bestaat een risico op strafrechtelijke vervolging.

Commercieel draagmoederschap wordt vaak omschreven als ‘verkoop van een kind’, maar dit is geen afzonderlijk misdrijf in België. Men kan het evenmin kwalificeren als mensenhandel, aangezien dit een specifiek doel veronderstelt.[8]

In geval van commercieel draagmoederschap is er bijvoorbeeld wel vervolging mogelijk op basis van de mensonterende behandeling van het kind. Ook andere misdrijven zijn mogelijk: onderschuiving, valse naamdracht, valsheid in geschriften en dergelijke meer of het verkrijgen van een onwettige adoptie.

Commercieel draagmoederschap heeft in het verleden al wel aanleiding gegeven tot een veroordeleling wegens strafrechtelijk misdrijf, alhoewel het niet als afzonderlijk misdrijf is opgenomen. We verwijzen naar de zaak Baby Donna. Donna werd in 2005 geboren uit een Belgische draagmoeder. De draagmoeder was tegen betaling zwanger geworden via zelfinseminatie met de zaadcellen van een Belgische wensvader. Tijdens haar zwangerschap verzon ze een miskraam en verkocht nadien de baby aan een Nederlands koppel, dat meer geld bood. De rechtbank oordeelde dat het ging commercieel draagmoederschap enerzijds tussen de draagmoeder en de Belgische wensouders en anderzijds tussen de draagmoeder en de Nederlandse wensouders. De Belgische wensouders werden vrijgesproken door het Hof van beroep (het feit dat de wensvader de biologische

[8] Dr. Liesbeth Pluym, Draagmoederschap naar Belgisch en Nederlands recht, in Family & Law, 2015

vader was, heeft die beslissing mee beïnvloed). De draagmoeder en Nederlandse wensouders werden wel veroordeeld voor de koop/verkoop van een kind, wat de menselijke waardigheid van het kind aantast.

Quid wet inzake medisch begeleide voortplanting?

Wet van 6 juli 2007 betreffende de medisch begeleide voortplanting en de bestemming van de overtallige embryo's en de gameten

Deze wet handelt over onder andere de toepassing van in vitro fertilisatie en kunstmatige inseminatie, de anonimiteit van donoren, informatieverplichtingen en afstammingsrechtelijke gevolgen. Draagmoederschap werd niet behandeld bij het opstellen van deze wet. Bij hoogtechnologisch draagmoederschap worden wel technieken toegepast die deze wet regelt. In welke mate heeft deze wet dan een impact op draagmoederschap? Wanneer in een draagmoederschapstraject gebruik wordt gemaakt van één van de medisch begeleide voortplantingstechnieken die onder het toepassingsgebied van de wet vallen, moeten de regels van die wet worden nageleefd.

De wensouders en de draagmoeder worden niet beschouwd als donor, ontvanger of wensouder, zoals gedefinieerd in de MBV-wet. Een donor heeft niet de intentie dat er een afstammingsband zal worden vastgesteld tussen hem of haar en het ongeboren kind, terwijl dit is wat de wensouders net wel willen. De draagmoeder kan evenmin als ontvanger van gameten of een embryo worden gezien, aangezien het hier niet gaat om donatie. Ook kunnen noch de draagmoeder, noch de wensouders beschouwd worden als wensouders zoals de MBVwet het beschrijft. Door deze interpretatie is deze wet enkel van toepassing op het vlak van afname van gameten, af te sluiten overeenkomsten en algemene zaken zoals de bevoegdheid van de centra of de gewetensclausule. Daarnaast laat de wet enkel anonieme embryodonatie toe. Wanneer de gameten van de wensouders gebruikt worden en in de baarmoeder van hun draagmoeder worden geplaatst, is dit niet anoniem. Wanneer men de wensouders beschouwt als individuele gametendonoren, wat wel anoniem is toegestaan, kan men dit omzeilen. Deze wet bepaalt ook de leeftijdsvoorwaarden met betrekking tot de wegname van gameten, het verzoek tot implantatie van embryo's of inseminatie met gameten en de effectieve implantatie van embryo’s of inseminatie met gameten. Ook de toepassing van de gewetensclausule is toepasselijk op draagmoederschap. Daarnaast bepaalt de wet eveneens welke terugbetalingen mogelijk zijn doorheen dit traject en hoeveel embryo’s per poging in de baarmoeder van de draagmoeder mogen worden gebracht. De wensouders moeten aangeven wat met hun overtallige embryo’s zal gebeuren; deze worden maximaal vijf jaar bewaard in het centrum. Verlengingen zijn mogelijk. Indien de wensouders niet vragen om deze bewaartermijn te verlengen, zullen de overtallige embryo’s geschonken worden aan wetenschappelijk onderzoek, vernietigd of gedoneerd, afhankelijk van de voorafgaande keuze van de wensonders.[9]

De enige beperkingen op de toegang tot Medisch begeleide voortplanting hebben betrekking op de leeftijd van de vrouw: tot 42 jaar, met een maximum van zes terugbetaalde cycli. Bovendien moet de procedure worden uitgevoerd bij vrouwen jonger dan 45 jaar voor eicelverzameling en tot 47 jaar voor embryotransplantatie. Er zijn geen leeftijdsbeperkingen voor mannen die betrokken zijn bij het voortplantingsproces of voor spermadonoren. Er is ook de mogelijkheid om inseminatie of

[9] Lobke NAUDTS, Draagmoederschap in België. De huidige mogelijkheden en een blik op de toekomst, Bachelorproef tot het bekomen van de graad van Bachelor in de Vroedkunde, Arteveldehogeschool, academiejaar 2022-2023, p. 20, gebaseerd op Pluym, L. (2015). Draagmoederschap naar Belgisch en Nederlands recht. Familie & Recht. https://doi.org/10.5553/fenr/.000019

embryotransplantatie uit te voeren na het overlijden van een van de ouders, op voorwaarde dat dit vooraf is overeengekomen en binnen een bepaalde termijn na het overlijden kan plaatsvinden.

Quid draagmoederschapsovereenkomst?

Draagmoederschapsovereenkomsten zijn bij ons niet afdwingbaar. De rechtbanken zullen dergelijke overeenkomsten als absoluut nietig beschouwen. De gevolgen hiervan zijn: er is geen gedwongen afstand van het kind mogelijk en, omgekeerd, kunnen ook de wensouders niet gedwongen worden om het kind op te nemen in hun gezin. Dit kan tot problematische toestanden leiden, bijvoorbeeld wanneer het kind een handicap heeft of indien de wensouders intussen niet langer samen zijn.

Het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek vermeldde in zijn eerste advies betreffende draagmoederschap (2004) waarom een draagmoederschapsovereenkomst in België juridisch niet afdwingbaar is.
Ten eerste is er het principe van de onbeschikbaarheid van het menselijk lichaam, waardoor het lichaam geen onderwerp mag zijn van een contract. Ten tweede verbiedt het principe van de onbeschikbaarheid van de staat van personen dat de individuele wil de regelgeving voor de vaststelling van afstammingsbanden zou beïnvloeden. Ten derde speelt ook het onbeschikbaar en onvervreemdbaar recht van de moeder om haar afstammingsband te bepalen tegenover het kind dat zij ter wereld zal brengen mee. Er kan dus geen contract worden opgesteld over bijvoorbeeld “de verhuur van een baarmoeder” of “bruikleen van een baarmoeder”. Ook moet de wetgeving rond afstamming worden nagevolgd.

Het Raadgevend Comité herhaalt deze vaststelling in zijn advies van 2023 maar stelt vervolgens dat in het hypothetische en uiterst zeldzame geval van een conflict, het niet ondenkbaar is dat de uitvoering van een dergelijke, op zich rechtmatige overeenkomst gegarandeerd kan worden zoals iedere overeenkomst en verwijst daarvoor naar het familierecht waar de gedwongen tenuitvoerlegging bestaat van een vonnis ten aanzien van het recht op huisvesting.

In de praktijk laten de Belgische fertiliteitscentra hun patiënten bij een jurist langsgaan om toch een overeenkomst op te stellen. Hierbij wordt dan expliciet vermeld dat de overeenkomst geen juridische gevolgen met zich meebrengt, maar wel worden de onderlinge verhoudingen verduidelijkt.

Zwangerschapsafbreking

De draagmoeder kan zonder de toestemming van de wensouders voor abortus kiezen, binnen de wettige termijn en ze kan ook weigeren het kind af te staan voor adoptie.
Op vraag van de wensouders een abortus laten uitvoeren is strijdig met de goede zeden. Gedwongen uitvoering is niet mogelijk zijn, gelet op het principe van de fysieke integriteit en de Patiëntenrechtenwet die voor een medische ingreep de vrije en geïnformeerde toestemming vereist.

Overdracht juridisch ouderschap naar wensouders

Los van het feit wat wenselijk is: het is onmogelijk om een rechtstreekse afstammingsband vast te stellen met de wensouder(s) in geval van draagmoederschap.

Uit een draagmoederschapsovereenkomst kan geen recht ontstaan. Daarom gebeurt de overdracht van het juridische ouderschap vanuit de bestaande wettelijke bepalingen over de vaststelling van ouderschap en adoptie.

De wensouders kunnen niet gedwongen worden om de baby in hun gezin op te nemen.

Afstamming

In België kan een kind kan maximum twee juridische ouders hebben: 1) een moeder en 2) een vader of meemoeder. In sommige situaties staat de afstamming automatisch vast maar in andere gevallen moet de afstamming nog vastgelegd worden via een erkenning of een gerechtelijke vaststelling.

Moederlijke afstammingsband
De vaststelling van de moederlijke afstamming wordt bepaald door vermelding van de moeder op de geboorteakte; op basis van het principe *mater semper certa est*. De vrouw die het kind gebaard heeft is automatisch de moeder.

Tweede ouderlijke afstammingsband
De vaderschapsregel of meemoederschapsregel zorgt ervoor dat de tweede ouderlijke afstammingsband in principe vanzelf vaststaat. Indien later blijk dat één van de afstammingsbanden niet overeenstemt met de biologische werkelijkheid, kan dat worden aangevochten. Wanneer deze betwisting afkomstig is van de persoon die zegt zelf de biologische ouder te zijn, zal een succesvolle betwisting vanzelf die ouderlijke afstammingsband tot stand brengen.

Van wensmoeder naar juridische moeder
De wensmoeder kan het moederschap van de vrouw (in casu de draagmoeder) die van het kind bevallen is niet betwisten. Aangezien anoniem bevallen in België niet mogelijk is, verloopt de weg naar het juridisch ouderschap van de wensmoeder als volgt: enkel via adoptie kan de wensmoeder de juridische moeder worden. De draagmoeder kan maar ten vroegste twee maanden na de geboorte haar goedkeuring geven en een adoptieproces in België kan zeker tot twee jaar duren. Ondertussen blijft de draagmoeder dus de juridische moeder met het gezag over het kind.

Het is ooit bij ons mogelijk geweest dat de wensmoeder het kind van de draagmoeder, die anoniem in het buitenland (Frankrijk, Italië, Luxemburg) ging bevallen, kon erkennen en vermits er dan een bezit van staat[10] tot stand kwam ten opzichte van de wensmoeder en haar moederschap dan niet meer betwist kon worden. Maar daar is verandering in gekomen door rechtspraak van het Grondwettelijk Hof waardoor de rechter een afweging moet maken tussen het belang van het bezit van staat en de biologische realiteit. Het komt erop neer dat wanneer de naam van de wensmoeder in de geboorteakte zou vemeld staan, dit om onderschuiving van het kind zou gaan en dan kan dit ouderschap betwist worden.

De wegen naar juridisch vaderschap

De burgerlijke staat van de draagmoeder en de wensouders, bepaalt de wegen die de wensvader moet afleggen om de juridische vader te worden.

[10] De daadwerkelijke uitoefening van rechten en het nakomen van verplichtingen die uitsluitend voortvloeien uit een ouder-kindrelatie, ongeacht of het beoogde kind een wettelijke gevestigde afstammingsband heeft ten aanzien van die ouder.

De draagmoeder en de wensvader zijn ongehuwd:
De ouderlijke afstammingsband van een tweede juridische ouder staat niet automatisch vast door de vaderschapsregel (of de meemoederschapsregel) en daarom kan een ongehuwde wensvader het kind erkennen bij de burgerlijke stand en dit reeds tijdens de zwangerschap, mits de goedkeuring van de draagmoeder. Maar wanneer er een huwelijksbeletsel bestaat, kan de wensvader het kind niet erkennen. Dit is het geval wanneer de draagmoeder een zus of halfzus is van de wensvader (die wettelijk gezien niet mogen huwen). Een gerechtelijke vaststelling is dan wel mogelijk. Sinds 1 januari 2019 kan de rechtbank een ontheffing van een huwelijksbeletsel toestaan.

De draagmoeder is ongehuwd en de wensvader is gehuwd:
De wensvader kan het kind erkennen via officiële erkenning door de rechtbank. De wensmoeder, die de echtgenote is van de wensvader, moet op de hoogte worden gebracht van de erkenning en de rechtbank kan dit enkel afwijzen als niet bewezen is dat de wensvader de biologische vader is.

De draagmoeder is gehuwd en de wensvader in ongehuwd:
Door de vaderschapsregel of de meemoederschapsregel staat automatisch vast dat de echtgeno(o)t(e) van de draagmoeder de juridische vader of meemoeder is. Een kind geboren tijdens het huwelijk of binnen 300 dagen na de ontbinding of de nietigverklaring van het huwelijk, heeft de ex-echtgeno(o)t(e) van de draagmoeder tot vader of meemoeder. Dus, wanneer de draagmoeder gehuwd is met een man, wordt deze door de vaderschapsregel automatisch aangesteld als de juridische vader van het kind. De wensvader kan de vaderlijke afstamming betwisten door te bewijzen dat de aangeduide vader niet de biologische vader is en de vordering tot betwisting zal maar gegrond zijn indien hij zelf kan aantonen dat hij de biologische vader van het kind is. Indien dit succesvol verloopt, ontstaat er automatisch een afstammingsband tussen het kind en de wensvader. De wensvader kan het vaderschap van de echtgenoot niet betwisten als de echtgenoot zijn toestemming gegeven heeft in de daad die tot de voortplanting geleid heeft.

Is de draagmoeder gehuwd met een vrouw, wordt deze door de meemoederschapsregel aangesteld als de juridische meemoeder van het kind en kan de wensvader deze afstammingsband enkel betwisten door bewijs te leveren dat de meemoeder niet heeft toegestemd in de daad die tot voortplanting geleid heef. Ook hier moet de wensvader bewijzen de biologische vader te zijn.

De draagmoeder en wensvader zijn beiden gehuwd maar niet met elkaar:
De echtgeno(o)t(e) van de draagmoeder is in de regel de juridische vader/meemoeder. De wensvader kan, zoals hierboven beschreven, deze vaderlijke/meemoederlijke afstamming betwisten door aan te tonen dat de de vader/meemoeder niet heeft toegestemd in de daad die tot de komst van het kind heeft geleid. Het is ook noodzakelijk om aan te tonen dat de eventuele aangeduide vader niet de biologische vader is en dat wensvader wel de biologische vader is. Wanneer de gehuwde wensvader het kind erkent, wordt de wensmoeder hiervan op de hoogte gebracht. Kortom: de wensvader kan het kind enkel erkennen wanneer hij kan aantonen dat hij de biologische vader van het kind is en dat de vader/meemoeder niet heeft ingestemd met dit draagmoederschap. Wanneer de wensvader gehuwd is, wordt de wensmoeder hierbij betrokken.

Homoseksuele koppels:
Eén van de wensvaders kan het kind op de hierboven beschreven manieren eventueel erkennen. De tweede wensvader moet de adoptieprocedure doorlopen om zijn ouderschap te vestigen. Is de

draagmoeder gehuwd en dit vaderschap/meemoederschap niet kan betwist worden, moeten beide wensvaders de adoptieprocedure volgen.

Afstand van het kind en ouderlijke rechten

De draagmoeder gaat via de draagmoederovereenkomst de verbintenis aan om het kind na de geboorte samen met haar ouderlijke rechten af te staan aan de wensouders. Maar deze verbintenis is in strijd de Belgische openbare orde omwille van het onvervreemdbare en onbeschikbare karakter van het recht van een vrouw die een kind baart om het moederschap op te nemen. Van het vorderingsrecht betreffende afstamming kan niet worden afgezien. De enige wettelijke manier om van dit recht afstand te nemen is door middel van adoptie, wat een strikt geregelde procedure veronderstelt. De draagmoeder zal niet kunnen worden gedwongen om van haar moederschap afstand te nemen, vermits de wet het mater semper certa est-principe vooropstelt.

Adoptieprocedure

Er zijn in België twee vormen van adoptie mogelijk: de gewone en de volle adoptie. Bij de gewone adoptie behoudt de geadopteerde zijn rechten in zijn oorspronkelijke familie. De geadopteerde kan erven van zowel zijn oorspronkelijke familie, als van de adoptieouders, maar niet van de bloedverwanten van de adoptieouders omdat er geen verwantschap ontstaat tussen het geadopteerde kind en de familie van de adoptieouders. Deze vorm van adoptie kan herroepen worden en kan ook worden herzien.

Bij een volle adoptie heeft het geadopteerde kind hetzelfde statuut als wanneer het geboren zou zijn uit de wensouders in geval van draagmoederschap en behoort het na adoptie niet meer tot het gezin van de draagmoeder. De wensouders zijn de juridische ouders en geven het kind hun naam. Er ontstaat door volle adoptie ook een verwantschapsband met de familie van de wensouders en het geadopteerde kind zal ook van hen kunnen erven.

Een kind kan volgens de wet geadopteerd worden door een alleenstaande, door een gehuwd koppel, door een koppel dat wettelijk samenwoont of door een koppel dat al voor minstens drie jaar feitelijk samenwoont. De wensouders moeten ook het bij wet verplichte voorbereidingsprogramma gevolgd hebben en ze moeten geschikt verklaard zijn door de familierechter. De wensouders moeten minstens 25 jaar oud zijn om een minderjarig kind te kunnen adopteren.

Aspecten naamgeving

Kinderen van wie de afstamming van vaderszijde en van moederszijde tegelijkertijd vaststaat, dragen niet meer noodzakelijk de naam van hun vader. Sinds 2014 kunnen de ouders kiezen welke familienaam zij aan hun kind willen geven: de naam van de vader, die van de moeder of een dubbele naam bestaande uit een combinatie van hun namen. Deze keuzemogelijkheid vormt de kern van de wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde. Het nieuwe artikel 335ter BW, dat met ingang van 1 januari 2015 is ingevoerd door de reparatiewet van 18 december 2014, regelt de toekenning van de naam bij afstamming van moederszijde en van meemoederszijde. De artikelen 353-1 tot 353-6 BW hebben betrekking op de naam bij gewone adoptie; artikel 356-2 BW regelt de naamgeving bij volle adoptie.

Bij een heterokoppel moet de wensmoeder eerst de adoptieprocedure doorlopen opdat zij de juridische moeder van het kind kan worden, dus zal het kind haar naam niet kunnen dragen tot de adoptieprocedure rond is. Kan de wensvader het kind erkennen, dan kan het kind wel de naam van de wensvader krijgen.

Als de wensvader het kind niet kan erkennen, dan wordt de partner van de draagmoeder door de vaderschapsregel of meemoederschapsregel als juridische vader/meemoeder aangeduid. Dan krijgt het kind de naam van de draagmoeder, haar partner of een combinatie van de twee. Pas wanneer de adoptieprocedure is afgerond, kan het kind dan de naam van de wensmoeder, van de wensvader of één die is samengesteld uit hun twee namen krijgen.

Bij homokoppels kan één van de wensvaders het kind eventueel erkennen. De tweede wensvader moet de adoptieprocedure doorlopen om zijn ouderschap te vestigen. Het kind kan vanaf de geboorte de naam van één van de wensvaders dragen indien het lukt om het kind te erkennen. De andere wensvader moet wachten tot het adoptievonnis is uitgesproken om zijn naam door te geven.
Als de draagmoeder gehuwd is en dit vaderschap/meemoederschap niet betwist kan worden, volgen beide wensvaders de adoptieprocedure en draagt het kind de naam van de draagmoeder en/of haar partner totdat de adoptieprocedure rond is.

Internationaal privaatrechtelijke aspecten

In het kader van commercieel draagmoederschap gaan wensouders naar het buitenland. Maar bij hun terugkeer naar België met de baby, kunnen ze te maken krijgen met problemen van internationaal privaatrecht. Zo kan de erkenning van de buitenlandse geboorteakte worden geweigerd of er kunnen procedurele problemen optreden inzake illegale adoptie. Dit heeft te maken met heel wat verschillen tussen de internrechtelijke aanpak van draagmoederschap in de verschillende rechtsstelsels. Noch de afgifte van reisdocumenten, noch de erkenning van buitenlandse geboorteakten of rechterlijke beslissingen blijken een evidentie te zijn.

Sociale zekerheid

Moederschapsverlof – geboorteverlof - adoptieverlof

Werknemers die bevallen zijn, hebben recht op vijftien weken moederschapsverlof en zijn beschermd tegen ontslag tot een maand na de bevallingsrust. Ook werkzoekenden hebben die vijftien weken moederschapsrust. Moeders die als zelfstandige werken, hebben recht op twaalf weken moederschapsverlof. Draagmoeders vallen ook onder deze statuten.
Dat geldt niet voor wensmoeders omdat zij geen zwangerschap doorlopen hebben en niet bevallen zijn.

Vaders en meemoeders hebben sinds 1 januari 2023 recht op twintig werkdagen geboorteverlof. Wensvaders hebben hier geen recht op, tenzij ze het kind toch hebben kunnen erkennen.

De wensouders kunnen wel beroep op adoptieverlof. Bij het adopteren van een minderjarig kind, heeft elke adoptieouder recht op zes weken adoptieverlof. Sinds 1 januari 2019 wordt dit adoptieverlof om de twee jaar met één week verlengd. In 2027 zal de maximale duur van het adoptieverlof elf weken bedragen. Sinds 1 januari 2023 genieten adoptieouders van drie weken extra adoptieverlof, die ze beiden moeten verdelen.
Het adoptieverlof moet van start gaan binnen de twee maanden nadat het kind is ingeschreven als gezinslid in het bevolkingsregister. De wensouders zijn tijdens hun adoptieverlof beschermd tegen ontslag.

Wensouders hebben zoals elke ouder recht op vier maanden ouderschapsverlof, ook pas nadat de adoptieprocdure is afgerond.

Postnatale zorg door vroedvrouw en terugbetaling

Art. 9a van de nomenclatuur voor geneeskundige verstrekkingen van het RIZIV bepaalt de handelingen waarvoor de bekwaming van een vroedvrouw vereist is in het kader van pre-, peri- of postnatale verzorging binnen het terrein van de verloskunde, de fertiliteitsbehandeling, de gynaecologie en de neonatologie. Volgens Lobke Naudts[11] vertrekt de nomenclatuur voor postnatale zorg door een vroedvrouw vanuit de biologische moeder, wat ervoor zorgt dat wensouders niet kunnen genieten van terugbetaling door de mutualiteit wanneer zij tijdens het eerste levensjaar van hun kind een beroep willen doen op een vroedvrouw. De wensmoeder is niet altijd genetisch verwant met de baby, zoals bij de draagmoeder vaak wel het geval is. In dit kader omvatten de postnatale zorgen het postnataal onderzoek van moeder en kind waarbij het in uitzonderlijke gevallen toegelaten is dat het kind niet aanwezig is tijdens de postnatale verstrekkingen. Zo kan een vroedvrouw bijvoorbeeld tijdens de opname van het kind in een ziekenhuis, bij een afstandskind of bij het overlijden (in utero of perinataal) van het kind deze verstrekkingen wel attesteren voor de verzorging verleend aan de moeder, zelfs in afwezigheid van het kind. Omgekeerd is het attesteren van een postnataal onderzoek in afwezigheid van de biologische moeder niet mogelijk. De vroedvrouw verleent immers begeleiding en verzorging aan de bevallen vrouw (de biologische moeder) en geen pediatrische zorg. Wensouders kunnen wel begeleid worden door een vroedvrouw, maar dienen het honorarium zelf te betalen. De vroedvrouw maakt een factuur op en zal op deze manier kunnen betaald worden. Kersverse ouders hebben normaal gezien recht op de volledige terugbetaling van een dagelijks bezoek door de vroedvrouw gedurende de eerste vijf dagen na de bevalling en nadien mogen ze nog zes keer beroep doen op hun vroedvrouw, verspreid over het eerste levensjaar van hun baby. Indien de vroedvrouw dit kan motiveren in het dossier, kunnen er nog drie extra controles worden terugbetaald en bij verwikkelingen kunnen op voorschrift van een arts nog eens extra bezoeken worden voorzien. Ook deze extra bezoeken kunnen niet aan wensouders worden terugbetaald.

Vlaams groeipakket

In Vlaanderen krijgen ouders een startbedrag voor de geboorte of de adoptie van een kind. Binnen één gezin is het niet mogelijk om voor hetzelfde kind het startbedrag voor geboorte en adoptie te ontvangen. Het gezin van de draagmoeder zal het startbedrag voor de geboorte van de baby ontvangen, waarna de wensouders het startbedrag voor de adoptie van dit kind zullen ontvangen vanaf wanneer het deel uitmaakt van hun gezin. Hierna zullen de wensouders maandelijks het groeipakket (kinderbijslag) uitbetaald krijgen.

Centra draagmoederschap in België

Momenteel zijn er **in België vijf fertiliteitscentra in ziekenhuizen die draagmoederschap faciliteren**: UZ Gent, UZ Antwerpen, UZ Brussel, UMC Sint-Pieter Brussel en het CHR de la Citadelle in Luik.

Deze Belgische fertiliteitscentra richten zich op **hoogtechnologisch draagmoederschap**, waardoor draagmoeders die zichzelf – zonder medische tussenkomst – insemineren met het sperma van de wensvader doorgaans niet onder hun begeleiding vallen. De fertiliteitscentra vereisen ook een genetische band met ten minste één van de wensouders. Hierdoor wordt embryodonatie (waarbij het toekomstige kind geen genetische band heeft met de wensouders) in het kader van draagmoederschap momenteel in

[11] Lobke NAUDTS, Draagmoederschap in België. De huidige mogelijkheden en een blik op de toekomst, Bachelorproef tot het bekomen van de graad van Bachelor in de Vroedkunde, Arteveldehogeschool, academiejaar 2022-2023, p.42-43.

België niet toegepast. Embryodonatie is namelijk in bepaalde omstandigheden toegankelijker dan invitrofertilisatie met dubbele gametendonatie.

Deze centra hanteren eigen criteria omdat de wetgever die niet bepaalt. Er zijn verschillen in de selectiecriteria naargelang de centra (leeftijd, situatie, enz.) voor het aanvragende koppel (heteroseksuele koppels met onomkeerbare onvruchtbaarheid of een te groot risico voor de vrouw en, in sommige centra, homoseksuele koppels) en voor de draagmoeder - die een naast familielid moet zijn, al moeder is, enz.[12]

Daardoor worden een aantal aanvragen ook geweigerd door de pluridisciplinaire equipes. Een aantal personen/koppels zoeken dan een oplossing in het buitenland in het kader van commercieel draagmoederschap. De vraag is of een Belgische wet aan dit fenomeen iets zou kunnen veranderen?

Enkel het UZ Gent en het UZ Brussel aanvaarden koppels van hetzelfde geslacht.

Deze centra hebben hun eigen protocollen ontwikkeld.

Cijfers draagmoederschap

In België zijn geen cijfers bekend over laagtechnologisch draagmoederschap (medisch niet begeleid).

College van Geneesheren Reproductieve Geneeskunde, IVF Report: Belgium 2019 (2021), p. 7: 33 registraties.

Uit het rapport van het “Belgian register for assisted procreation” [BELRAP] van 2020 blijkt dat de draagmoederschapscycli onder de noemer “andere cycli” behoren. Deze categorie omvat 9,16% van alle uitgevoerde cycli in de ziekenhuizen met een zorgprogramma reproductieve geneeskunde B die deelnemen aan de registratie. Ziekenhuizen met een zorgprogramma reproductieve geneeskunde B, de zogenoemde B-centra, onderscheiden zich van de A-centra doordat ze over een IVF-laboratorium beschikken. A-centra moeten hun patiënten doorsturen naar B-centra voor de behandeling en bewaring van gameten, alsook voor het plaatsen van embryo’s in de baarmoeder. De vier Belgische fertiliteitscentra waar hoogtechnologisch draagmoederschap toegepast wordt, hebben hun gegevens aangeleverd in functie van dit rapport. Van deze “andere cycli” nemen de draagmoederschapscycli 0,05% (16 op 3044 cycli) in. Al deze zestien cycli blijken uitgevoerd te zijn met ontdooide embryo’s, terwijl voordien ook steeds een klein aandeel met verse embryo’s werd uitgevoerd.[13]
Kortom, in 2020 zijn in België zestien embryo’s in de baarmoeder van een draagmoeder geplaatst.

[12] Voor meer info: Lobke NAUDTS, Draagmoederschap in België. De huidige mogelijkheden en een blik op de toekomst, Bachelorproef tot het bekomen van de graad van Bachelor in de Vroedkunde, Arteveldehogeschool, academiejaar 2022-2023, p. 11-14.

[13] Lobke NAUDTS, Draagmoederschap in België. De huidige mogelijkheden en een blik op de toekomst, Bachelorproef tot het bekomen van de graad van Bachelor in de Vroedkunde, Arteveldehogeschool, academiejaar 2022-2023; op basis van: College van Geneesheren Reproductieve Geneeskunde (2022). Report 2020 of the College of Physicians in Reproductive Medecine. In Belgian Register for Assisted Procreation. https://www.belrap.be

Gezondheidsrisico's voor draagmoeders

Fysiek en psychologisch

Naast de klassieke medische risico's die elke zwangerschap met zich mee zou kunnen brengen, zijn er bij hoogtechnologisch draagmoederschap bijkomende risico's mogelijk, inherent aan het IVF-traject.

Een Nederlandse retrospectieve cohortstudie over een periode van 10 jaar toonde dat draagmoeders een hoger risico hebben op hypertensieve aandoeningen tijdens de zwangerschap en rapporteerde ook een hoger risico op postpartumbloedingen.[14]

De leeftijd van de draagmoeder maar ook die van eiceldonor, die in vele gevallen de wensmoeder is, heeft invloed op de zwangerschapskansen en -uitkomst.

In het advies van het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek worden de welzijnsaspecten voor de draagmoeder, de wensouders en het kind aangehaald, evenals de invloed op persoonlijke relaties.[15]

Visies/benaderingen Belgische feministische organisaties

In België is er **geen eensgezindheid bij feministische organisaties**. Grosso modo kunnen we spreken over **drie benaderingen m.b.t. draagmoederschap**:

- Draagmoederschap is op zich een systeem van uitbuiting door de instrumentalisatie van het lichaam van de vrouw. Draagmoederschap is dus **uitgesloten**.
- De vrijheid om over het eigen lichaam te beschikken is absoluut; inclusief het recht om het lichaam als een vorm van kapitaal te beschouwen. Bijgevolg is draagmoederschap **toegelaten**.
- Draagmoederschap mits vrijwillige toestemming, uitgevoerd in een niet-commercieel kader, is mogelijk en **aanvaardbaar**. Maar het is een fragiel concept.

Een vierde benadering: het perspectief van sociale reproductie - zorgfeminisme
We verwijzen naar de **visie van Dr. Sigrid Vertommen** (verbonden aan de Universiteit Gent en de Universiteit van Amsterdam), die ze toelichtte tijdens het Webinar van de Vrouwenraad op 3 oktober 2024 'Naar een evenwichtig juridisch kader voor Draagmoederschap', onder meer op basis van het advies van het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek 2023 en haar inzichten op basis van haar eigen onderzoek naar transnationaal draagmoederschap en de feministische perspectieven op reproductieve arbeid.

Ze stelt vast dat de stemmen van draagmoeders en vrouwen in het advies van het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek ondervertegenwoordigd zijn en dat de focus ligt op de wensouders. Ook dat draagmoederschap de voorbije jaren geëvolueerd is van een lokale, intieme praktijk naar een globale fertiliteitsindustrie die staat voor 40 miljard dollar. In die industrie zijn heel wat actoren actief:

---

[14] Peters, H. E., Schats, R., Verhoeven, M. O., Mijatovic, V., De Groot, C. J., Sandberg, J., Peeters, I. P., & Lambalk, C. (2018). Gestational surrogacy: results of 10 years of experience in the Netherlands. Reproductive Biomedicine Online, 37(6), 725-731.

[15] Advies nr. 86 van 17 april 2023 betreffende het wettelijk kader voor zwangerschap voor een ander (draagvrouwschap) - actualisering van advies nr. 30 van 5 juli 2004, p. 32 - 34.

fertiliteitsklinieken, fertiliteitsbrokers, agentschappen, draagmoeders, wensouders, logistieke organisaties (shipping van reproductief materiaal).
Wereldwijd zijn er heel wat verschillen in hoe draagmoederschap georganiseerd is. In heel wat landen is het niet toegestaan, bv. Italië, Frankrijk. In sommige landen kan enkel altruïstisch draagmoederschap, bv. in Griekenland, Canada. In andere landen is enkel commercieel draagmoederschap mogelijk, waarbij de draagmoeder vergoed wordt voor de onkosten en de lasten die ze ondergaat tijdens de procedure, zoals bv. in Israël en Iran. Er bestaat geen internationaal verdrag zoals bij transnationale adoptie.
Draagmoederschap is een bijzonder dure praktijk. In landen als de VS kost het tussen de 100.000 en 150.000 dollar, in Israël rond de 80.000 dollar. Omwille van de juridische realiteit en financiële verschillen, zijn heel wat koppels (vaak Westerse) hun draagmoederschap gaan uitbesteden naar het globale Zuiden en Oosten, naar landen zoals Georgië, Oekraïne, Colombia, Brazilië. Daar kan draagmoederschap aan een goedkoper bedrag aangeboden worden en er zijn ook veel meer draagmoeders beschikbaar.

Er blijven heel wat risico's aan draagmoederschap verbonden, zowel fysiek als psychisch. Draagmoeders moeten een vrij intensieve hormonale procedure ondergaan voor minstens een jaar. Afhankelijk van het land waar draagmoederschap plaatsvindt, is die medische ondersteuning al dan niet uitgebreid. In de VS is er in staten waar het toegestaan is, heel wat medische ondersteuning, hebben draagmoeders ook vaak een levensverzekering. In Georgië is dat heel wat minder. Draagmoeders zijn er wel beschermd door een gezondheidsverzekering maar na afloop van de procedure, dus voor alle postnatale zorgen is er heel weinig zorg voorzien.

De voorbije jaren is er heel wat morele paniek ontstaan bij een aantal actoren, o.a. beleidsmakers, onderzoekers, bepaalde feministische organisaties over draagmoederschap. Commercieel draagmoederschap wordt gezien als de ultieme neokoloniale, partriarchale, kapitalistische vermarkting van vrouwen en hun lichamen en vaak als een vorm van trafficking van kinderen, van kinderhandel, de ultieme nachtmerrie waarbij vrouwen hun baarmoeders als een soort über, airbnb, waar er nog een plaatsje vrij is, op de markt gaan aanbieden.
Vermits er zoveel wantoestanden gekoppeld worden aan internationaal draagmoederschap, hebben veel landen een verbod ingesteld op commercieel draagmoederschap: Thailand, India, Nepal, Cambodja, tot voor kort ook Mexico. In België en Nederland is er geen wettelijk kader maar het is duidelijk dat commercieel draagmoederschap niet toegestaan is. Het Europees Parlement had in 2015 een duidelijk standpunt ingenomen: commercieel draagmoederschap is een vorm van reproductieve uitbuiting; de vrouw gebruikt haar lichaam als een handelsgoed. Ook voor de Gezinsbond kan commercieel draagmoederschap niet; zou gaan om winstbejag van de vrouw, een economische transactie waarbij het kind beschouwd wordt als koopwaar. Enkel altruïstisch draagmoederschap is mogelijk volgens de Gezinsbond omdat er dan een wil is van de draagmoeder om te helpen.
De fertiliteitsindustrie/agentschappen tonen beelden die het altruïstisch draagmoederschap uitdragen. De draagmoeder wordt voorgesteld als iemand die de 'gift of life' geeft, de 'labour of love' doet,... Ook in het advies van het Bio-ethisch Comité staat duidelijk dat de procedure moet gebaseerd blijven op het altruïsme van de draagmoeder, als een vorm reproductieve solidariteit.

Uit onderzoek van sociologen, antropologen in landen met een verbod op commercieel draagmoederschap blijkt dat er zwarte markten ontstaan waardoor draagmoeders in nog meer precaire posities terechtkomen. Het probleem verplaatst zich naar een 'nieuw' moederland. Bijvoorbeeld, het verbod in India leidde tot een markt in Nepal, vandaar naar Cambodja, vervolgens naar Mexico en dan naar Georgië. Een nationaal verbod maakt op zich niet veel uit in een globale industrie, die niet gebonden is aan een internationale wetgeving.

Vanuit feministisch perspectief is het belangrijk dat je geracialiseerde, geprecariseerde vrouwen een overlevingsinkomen ontneemt door een nationaal verbod in te stellen. Ze krijgen ook niets in de plaats. In India bv. zijn heel wat draagmoeders na het verbod terug naar de textielindustrie moeten gaan, waar ze ook vaak vandaan kwamen. Dat wordt dan gepresenteerd als het waardig alternatief voor draagmoederschap.

Een nationaal verbod op commercieel draagmoederschap, terwijl een altruïstische vorm wel wordt toegestaan, gaat uit van de veronderstelling dat zorgarbeid, het zorgen voor een kind, het op de wereld brengen van een kind, het moederen, het ouderen altijd een altruïstische vorm van werk moet zijn, altijd het resultaat van onbaatzuchtige liefde. Dat is een nobel moreel uitgangspunt maar als we dat bekijken vanuit de realiteit van de industrie van 40 miljard dollar is het als feministen belangrijk om ons de vraag te stellen waarom in die gigantische industrie enkel gevraagd wordt aan draagmoeders of eiceldonoren om altruïstisch te zijn? Waarom wordt die vraag bv. nooit gesteld aan een fertiliteitsdokter, aan logistiek personeel,...? Waar komt het idee vandaan dat enkel draagmoeders altruïstisch moeten zijn? Er is duidelijk een my body split in de fertiliteitsmarkt waarbij mensen die de cognitieve arbeid leveren (artsen, embryologen) uiteraard mogen vergoed worden maar personen die hun reproductieve lichamen ten dienste stellen van de wensen van anderen om een kind krijgen, gezien worden als een soort passief reservoir dat ter beschikking moet gesteld worden.

Sigrid Vertommen schuift het perspectief van sociale reproductie of zorgfeminisme naar voor. Draagmoederschap wordt als een vorm van zorgwerk beschouwd, niet als een inherente vorm van geweld, ook niet als een genderneutrale vorm van dienstverlening zoals in het advies van het Bio-ethisch Comité wordt naar voor geschoven. Bij Sigrid Vertommen gaat het om een gegenderde analyse, een geracialiseerde vorm van arbeid. Ook vaak een exploitatieve vorm van arbeid maar hoe dan ook arbeid. Deze invalshoek of lens laat toe om na te gaan wat de precieze rol is van draagmoeders, van eiceldonoren, welke de vormen van discriminatie en exploitatie zijn en om betere vormen van organisatie te kunnen voorstellen. Dat gaat voorbij aan de nogal sterk moraliserende discussies die er in de feministische bewegingen bestaan, namelijk is het goed of is het slecht. Het gaat ervan uit dat de fertiliteitsindustrie bestaat en dat die waarschijnlijk de komende jaren niet zal verdwijnen. Op welke manier kunnen we de rol van vrouwen in die precaire industrie beter begrijpen, analyseren? Hoe kunnen we die vrouwen beter organiseren en betere rechten geven? Dat is de inzet van een arbeidsperspectief. Dan valt het op, teruggaand naar de feministische traditie die heel sterk heeft nagedacht over de seksuele arbeidsdeling onder het kapitalisme, waarom vrouwen zoveel onbetaald huishoudelijk werk op zich nemen; ook naar feministische analyses over de slechte omstandigheden waarin betaald zorgwerk plaatsvindt. Het wordt vaak onzichtbaar gemaakt. Het is vaak onderbetaald. Het gebeurt veel in precaire arbeidsomstandigheden. Vooral uitgevoerd door vrouwen en personen van kleur. Dus gegenderde, geracialiseerde vormen van zorgwerk.
De inzet van de analyse van Sigrid Vertommen aangaande Georgië op basis van interviews van Georgische draagmoeders was: wat als draagmoederschap een vorm van werk is, wat brengt het dan bij aan haar analyse en hoe kan de situatie verbeteren? We kunnen het als feministen niet hebben over draagmoederschap, zonder draagmoeders aan het woord te laten, aldus Vertommen. We moeten hun perspectieven begrijpen want anders gaan we voorbij aan de basisveronderstelling van feminisme, namelijk het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen en hoe zij hun eigen positie en leven vorm geven. Daar moeten we naar luisteren. Uit heel wat van de interviews met draagmoeders in Georgië bleek dat zij zichzelf sterk zagen dat ze altruïstisch moeten zijn, dat het een taboe is om draagmoederschap te doen en dat ze niet verondersteld worden om er geld voor te krijgen, waardoor ze nog meer worden geëxploiteerd. Ondanks het feit dat deze vrouwen in medisch en psychologisch moeilijke omstandigheden

het draagmoederschap gedaan hebben, zien ze zichzelf niet als slachtoffers. Ze zitten niet te wachten op een interventie van witte feministen. We kunnen ons niet enkel toespitsen op de zogenaamde betaalde vormen van moederwerk zonder te kijken naar de miserie, de exploitatie en de onbetaalde arbeid en het geweld dat er plaatsvindt in gewone kerngezinnen. Uit haar onderzoek in Georgië blijkt dat de meeste draagmoeders alleenstaande moeders waren en geen andere manieren hadden om hun kinderen groot te brengen dan draagmoeder te worden.
Volgens Sigrid Vertommen is een wetgeving rond draagmoederschap belangrijk. Feministen moeten het eens zijn dat de positie van de meest kwetsbare en geprecariseerde vrouwen en de rol van draagmoeders en eiceldonoren daarin heel belangrijk is. Het is eveneens belangrijk om, voorbij de moraliserende discussies over wat vrouwen wel en niet met hun lichamen mogen doen, zich te kunnen organiseren of hen te ondersteunen in betere werkomstandigheden voor hun betaald of onbetaald moederwerk. In Georgië is er een vakbond die een service/hotline heeft opgericht met een solidarity network waar (potentiële) draagmoeders naartoe kunnen bellen om uitleg te vragen over hun contract, over de soort medische interventies die ze al dan niet moeten ondergaan, hoeveel geld ze kunnen vragen, over hoeveel embryo's er in hun baarmoeder kunnen ingebracht worden, over welke rechten ze hebben,...zonder hen aan of af te raden om al dan niet draagmoeder te worden. Nadenken hierover is minstens even belangrijk als over een juridisch kader.

Overzicht van argumenten tegen de legalisering van draagmoederschap en knelpunten bij feministische organisaties:[16]

Commercieel en altruïstisch draagmoederschap:

- Het Europees Parlement sprak zich in het EP Mensenrechtenrapport van 2014 en 2015 uit tegen draagmoederschap, dat in strijd is met de menselijke waardigheid van vrouwen, waarvan het lichaam en de reproductieve functies gebruikt worden als handelswaar.
- Respect voor de persoon inzake fysieke en psychische integriteit, dus dat de persoon niet kan gereduceerd worden tot biologisch materiaal (voor vrouwen) of een product/handelswaar (voor kinderen).
- Twee vrouwenlichamen worden soms gebruikt: dat van de draagmoeder (+ mogelijke zwangerschapsgevolgen) en dat van de vrouw die eicellen (niet zonder risico) doneert. Een spermadonor is daarmee niet vergelijkbaar.
- Draagmoederschap is in strijd met het beginsel van de openbare orde: met name dat het menselijk lichaam niet beschikbaar is en de onbeschikbaarheid van de status van personen. Kortom, onder onbeschikbaarheid in het recht wordt verstaan: de onmogelijkheid om naar eigen goeddunken over een zaak of een recht te beschikken. Zo kan men ook niet het eigen lichaam verkopen of verhuren (wegens de onbeschikbaarheid van het lichaam).
- Er mag geen onderscheid gemaakt worden tussen zogenaamd commercieel draagmoederschap en ethisch draagmoederschap; paradigma van mede/lijden: ouders die geen kinderen kunnen krijgen lijden maar dit lijden kan de exploitatie van anderen niet rechtvaardigen.
- Draagmoederschap beperkt de vrijheid van de draagmoeders. In de loop van de jaren zijn al wetsvoorstellen ingediend die een draagmoederschapsovereenkomst voorzien tussen de draagmoeder en de wensouders. Er worden bepalingen in opgenomen die te maken hebben met 1) medische kwesties: pre-implantatiediagnostiek, medische en psychologische onderzoeken, bevallingswijze,... en 2) het gedrag van de draagmoeder: vrijheid van beweging (tot wanneer mag ze

[16] Université des Femmes, Mères porteuses et GPA, *Chroninque Féministe*, janvier 2016.

het land verlaten,..), tabak- en alcoholgebruik, seksuele betrekkingen (bv. niet zonder condooms wanneer er meerdere seksuele partners zijn), sport,... 3) het gevaar dat de draagmoeder aangespoord wordt om de zwangerschap af te breken of het beletten dat ze zou kiezen voor een vrijwillige zwangerschapsafbreking,... Deze aspecten kunnen niet in een overeenkomst gegoten worden. Draagmoeders moeten dezelfde rechten hebben als om het even welke vrouw: zij alleen beslissen.[17]

- Bij overeenkomsten in het kader van altruïstisch draagmoederschap is vast te stellen dat de draagmoeder niet over haar lichaam beschikt (moet steeds aan voorwaarden/eisen van de wensouders voldoen) maar het ter beschikking stelt van iemand anders.
- Op het vlak van afstamming is de draagmoeder de moeder van het kind bij de geboorte en moet ze het recht hebben om het kind te houden; daarvoor kan een bedenktijd worden vastgelegd. De afstamming bij de wensouders kan in tweede instantie worden vastgelegd, mits de draagmoeder afstand doet de moeder van het kind te zijn.
- Draagmoederschap in het geval van een biologische band tussen de draagmoeder en het kind en een van de (of de) wensouders maakt van genetische afstamming dé weg naar ouderschap. Dergelijke genetische band creëert een onrechtvaardigheid naar personen met vruchtbaarheidsproblemen.
- Een wet over draagmoederschap zou aangeven dat het sociaal aanvaardbaar is, waardoor de vraag kan toenemen.
- Kan leiden tot de invoering van een ongelijkheid tussen arm en rijk en tussen vrouwen en mannen.
- Door socialisering worden vrouwen en mannen in verschillende genderrollen geduwd.
- Verschuiving van concept ‘de wens/het verlangen naar een kind’ naar een ‘recht op een kind’: wat niet kan.

Afstamming:

- Wetsvoorstellen legislatuur 2014-2019 over de gelijkschakeling van lesbiennes en heterokoppels omdat de vader in een heterokoppel automatisch als ouder erkend wordt en bij een lesbiennekoppel wordt de niet-biologische moeder niet automatisch erkend maar via een langdurige en dure adoptieprocedure. Maar de indieners stellen ook dat er genderneutraliteit is en dat dit betrekking heeft op alle koppels van dezelfde sekse.
    - De situatie van een homokoppel is niet vergelijkbaar: een zwangerschap van 9 maanden is niet hetzelfde als de donatie van sperma. Bij homokoppels is er altijd een vrouw die het kind afstaat/het kind verlaat.

Zie ook verder bij hoofdstuk over het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek – advies 2023/Commentaar CIAMS, l’Université des Femmes en het Collectif Women against Surrogacy Belgium.

[17] Maar het antwoord van het EVRM blijkt genuanceerd. Eerst dient de vraag te worden gesteld of een persoon een recht kan verzaken, in dit geval het recht op de bescherming van het privé- en gezinsleven. Een draagmoeder die zich ertoe zou verbinden geen sport te beoefenen, of die de wensouders zou toelaten aanwezig te zijn bij de bevalling, zou op die manier afzien van een deel van haar grondrechten. Afzien van sommige van deze rechten is toegelaten. Als België draagmoederschap bij wet wil regelen, en als die wet voorziet in een contract tussen de wensouders en de draagmoeder waarbij die laatste bepaalde beloftes doet, dan zou dit geen schending zijn van artikel 8 EVRM. Men kan afzien van bepaalde grondrechten, op voorwaarde dat dit in alle vrijheid gebeurt en de instemming van bijzondere aard is. Er zullen strikte eisen worden gesteld, juist omdat de draagmoeder een recht verzaakt dat geen vermogenswaarde heeft, en geen procedureel recht is, maar een recht dat haar intimiteit raakt. En over dit laatste is er geen uitspraak van het EVRM.

Visies Europese/internationale (feministische) organisaties

Europese Vrouwenlobby

De European Women's Lobby (EWL) voerde de afgelopen jaren (2011-2017) campagne voor de afschaffing van (alle vormen van) draagmoederschap. EWL beschouwt draagmoederschap als een inbreuk op de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten van vrouwen en als een vorm van wereldwijde handel in vrouwenlichamen. Het legaliseren van 'altruïstisch' draagmoederschap zou commercieel draagmoederschap niet doen verdwijnen.

Zie: https://www.womenlobby.org/EWL-campaigns-for-the-abolition-of-surrogacy?lang=en

Coalition Internationale pour l'Abolition de la Maternité de Substitution (CIAMS)

CIAMS is een internationale coalitie. Verschillende internationale, veelal feministische, organisaties verenigen zich in deze coalitie om draagmoederschap te bannen. CIAMS beschouwt draagmoederschap als het lenen en gebruiken van vrouwenlichamen om kinderen te baren. CIAMS merkt op dat dit verder gaat dan een individueel gebeuren, maar dat achter draagmoederschap een sociale praktijk schuilgaat waar 'menselijke reproductiebedrijven' zwangerschap en geboorte tot een functioneel en commercieel proces maken. Voor CIAMS maakt draagmoederschap deel uit van een geglobaliseerde markt in mensenlichamen. CIAMS roept daarom op om de 'handel in vrouwen- en kinderlichamen' te stoppen en internationale conventies m.b.t. mensenrechten te respecteren en zich te verzetten tegen elke vorm van legalisering van draagmoederschap.

Zie ook: http://abolition-ms.org/en/home/

Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law

The Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law (HCCH) has done research between 2010 and 2015 specifically on the issues arising to the recognition of parenthood, with a focus on issues of the recognition of parenthood arising from international surrogacy arrangements. On the basis of this an expert group was set up which has been meeting twice a year since 2016. This expert group considers a possible international instrument concerning the recognition of parenthood, with an additional protocol concerning international surrogacy arrangements. The final report from this expert group:

HCCH, Parentage / Surrogacy Experts' Group: Final Report "The feasibility of one or more private international law instruments on legal parentage" March 2023:

"This Report presents the HCCH Experts' Group on Parentage / Surrogacy analysis and main conclusions on the feasibility of the core aspects of possible options for two separate binding legal instruments on legal parentage: one on legal parentage in general, and another on legal parentage established as a result of an international surrogacy arrangement (ISA) specifically. The Experts' Group assessed feasibility by discussing whether it is possible to develop private international law (PIL) rules to facilitate the recognition of legal parentage that could form the basis of consensus-based instruments. The Experts' Group considered the legal and practical implications of such rules and the likelihood that they would be of interest or attractive to States in light of the divergent views, laws and practices amongst States in the area of legal parentage."

In March 2023, CGAP mandated the establishment of a Working Group on private international law (PIL) matters related to legal parentage generally, including legal parentage resulting from an international surrogacy arrangement.

Meer info: HCCH - Parentage / Surrogacy

European Society of Human Reproduction and Embryology

ESHRE Task Force on Ethics and Law 10: Surrogacy

https://academic.oup.com/humrep/article/20/10/2705/603878

Draagmoederschap is bijzonder complex omdat de belangen van de wensouders, het draagmoederschap en het toekomstige kind kunnen verschillen. Er wordt geconcludeerd dat draagmoederschap een aanvaardbare methode van geassisteerde voortplantingstechnologie is als laatste redmiddel voor specifieke medische indicaties, waarvoor alleen vergoeding van redelijke kosten is toegestaan.

Verklaring van Casablanca – afschaffing draagmoederschap

De Verklaring van Casablanca voor de universele afschaffing van het draagmoederschap, ondertekend door deskundigen uit de hele wereld, roept de regeringen op om verder te gaan dan berusting, het draagmoederschap te veroordelen, concrete maatregelen te nemen om een einde te maken aan deze handel en, vooral, zich te verbinden tot een internationale conventie om een wereldwijde context van weigering van het draagmoederschap te bevorderen.

De "Verklaring van Casablanca" is een internationale groep van deskundigen, onderzoekers en praktijkmensen, juristen, artsen, psychologen: sinds lange tijd bezig met het onderwerp draagmoederschap. Ze richten zich tot staten en internationale organisaties om hun multidisciplinaire en internationale expertise ter beschikking te stellen om politieke, juridische en diplomatieke stappen te ondersteunen, aan te moedigen, te initiëren met het oog op de afschaffing van draagmoederschap in de wereld en, in het bijzonder, de goedkeuring van een internationale Conventie voor de universele afschaffing van draagmoederschap.

“We, signatories of this Declaration,

Aware of

- The suffering of the people who may not conceive
- The attractiveness of the reproductive technologies
- And of the international issue of an efficient protection for human dignity

Convinced that the contract through which one or several orderers agree with a woman that she will carry one or several children for the purpose of their delivery upon birth, regardless to the name and terms and conditions of such contract, here below called surrogacy,

- Violates human dignity
- And contributes to the commodification of women and children

Require from the States the prohibition of surrogacy in every modalities and kinds, whether remunerated or not, and the implementation of measures to fight such practice.

For this purpose, we make the following recommendations to the States:

- Prohibit surrogacy on their territory
- Deny any legal validity to contracts bearing the undertaking from a woman to carry and deliver a child
- Punish individuals and corporations acting as intermediaries**** between the surrogacy mothers** and the orderers***
- Prosecute individuals who have recourse to a surrogate mother on their territory
- Prosecute their nationals who have recourse to a surrogate mother outside their territory
- Act in favor of the implementation of a legal instrument bearing global prohibition of the surrogacy.

Attached to this Declaration, is a draft international Convention, *freely available to the States wishing to commit themselves in such process.*

** Surrogacy, gestational surrogacy, surrogate motherhood, reproductive exploitation, use of a surrogate, is the arrangement by wich one or several orderers agree with a woman that she will carry one or several children for the purpose of their delivery upon birth, regardless the arrangement has been entered into directly by them or though one or several third parties.*
*** Gestational carrier, surrogate, or substitute mother: woman undertaking, to the benefit of one or several orderers, that she will carry for their account one or several children to be delivered to them at birth.*

**** Orderer(s) : individual or individuals, also called clients or intended parents, who enter into an agreement with a woman, for her to carry for their account one or several children to be delivered to them at birth.*

***** Intermediaries for the purpose of the surrogacy : individual(s) or corporate body(ies) putting in contact a woman and one or several orderers so that she will carry one or several children and delivered them upon birth and/or mediate between the woman and the orderer(s) for such purpose."*

International Social Service – Verona Principles 2021 voor de bescherming van de rechten van het kind geboren via draagmoederschap

Principles for the protection of the rights of the child born through surrogacy (Verona principles)

Een groep deskundigen op het gebied van internationaal recht en mensenrechten heeft in 2021 de Verona-beginselen aangenomen voor de bescherming van de rechten van het kind dat geboren is door draagmoederschap.

De leden van het UN Committee on the Rights of the Child steunen deze principes, ook vanuit de vaststelling dat het gebrek aan regulering of slechte regulering draagmoederschap vaak tot ernstige schendingen van de rechten van de betrokkenen leidt, in de eerste plaats de kinderen. De verspreiding van draagmoederschap over de staatsgrenzen heen en de ontwikkeling van internationale draagmoederschapsregelingen hebben de situatie aanzienlijk verergerd.

De Verona-beginselen zijn opgesteld om staten en andere stakeholders te helpen in hun discussies over mogelijke antwoorden op draagmoederschap.

De 18 beginselen/principes hebben tot doel de meest problematische gebieden te identificeren en procedurele en vrijwaringsvereisten te formuleren om de bescherming van de rechten van door draagmoederschap geboren kinderen te waarborgen.

De lijst van de principes: 1) Human dignity 2) The child as an independent rights holder 3) The child's right to non-discrimination 4) The child's right to health 5) Pre-surrogacy protections 6) Best interests of the child 7) Consent of surrogate mother 8) Consent of intending parent(s) 9) Consent of persons providing human reproductive material 10) Legal parentage and parental responsibility 11) Protection of identity and access to origins 12) Birth notification, registration and certification 13) Prevention of statelessness 14) Prevention and prohibition of the sale, exploitation and trafficking in children 15) Transparency in financial matters 16) Intermediaries 17) Responding to unexpected developments in surrogacy arrangements 18) Cooperation among States, regions and local authorities.

Besprekingen en visies draagmoederschap in Europese instellingen

Raad van Europa

Powerpointpresentatie: Surrogacy in Europe: an overview (2017): Condemns the practice of surrogacy - https: //rm. coe. int:

Intergovernmental committees

Principles laid down in the report of the Ad Hoc Committee of Experts on Progress in Biomedical Sciences (CAHBI, 1989) - Principle 15

- No MAP for a surrogacy
- Any contract or agreement between surrogate mother and the person or couple whom she carried the child for: unenforceable
- Any intermediary activitiy prohibited
- Exceptions fixed by national law for use of MAP for a surrogacy subject to respect of par. 2, and:
- No material benefit for the surrogate mother
- The surrogate mother may choose at birth to keep the child

Draft Recommendation on the rights and legal status of children and parental responsibilities (2010 – Not adopted)

Parliamentary Assembly

- « For a recognition and regulation of surrogacy, an alternative to infertility » (2005 – rapporteur Mr Hancock, UK – Not adopted)
- « Human rights and ethical issues related to surrogacy » (2015 – Rapporteur Ms de Sutter (Belgium), Not adopted)

+

Children's rights related to surrogacy (2016): met aanbevelingen door Petra De Sutter (rapporteur):

- member States prohibit all forms of for-profit surrogacy in the best interest of the child;
- member States and the Committee of Ministers collaborate with the HCCH with a view to including, as a minimum requirement, a restriction of access to surrogacy arrangements to resident nationals of their own State and country in any multilateral instrument that may result from the HCCH's parentage/surrogacy project;
- member States take care not to violate children's rights when taking measures to uphold public order and discourage recourse to surrogacy arrangements;
- the Committee of Ministers explore the desirability and feasibility of drawing up European guidelines to safeguard children's rights in relation to for-profit surrogacy arrangements.

Europees Hof van de Mensenrechten

Factsheet – Gestational surrogacy (2022)

Met een overzicht van Cases concerning gestational surrogacy arrangements raise issues mainly under Article 8 (right to respect for private and family life) of the European Convention on Human Rights.

Factsheet Gestational surrogacy (2023): Judgments and decisions of the Court.

Protocol 16: Advisory opinion concerning the recognition in domestic law of a legal parent-child relationship between a child born through a gestational surrogacy arrangement abroad and the intended mother. Request no. P16-2018-001 2019:
In a situation where, as in the scenario outlined in the questions put by the Court of Cassation, a child was born abroad through a gestational surrogacy arrangement and was conceived using the gametes of the intended father and a third-party donor, and where the legal parent-child relationship with the intended father has been recognised in domestic law:

1. the child's right to respect for private life within the meaning of Article 8 of the Convention requires that domestic law provide a possibility of recognition of a legal parent-child relationship with the intended mother, designated in the birth certificate legally established abroad as the "legal mother";

2. the child's right to respect for private life within the meaning of Article 8 of the Convention does not require such recognition to take the form of entry in the register of births, marriages and deaths of the details of the birth certificate legally established abroad; another means, such as adoption of the child by the intended mother, may be used provided that the procedure laid down by domestic law ensures that it can be implemented promptly and effectively, in accordance with the child's best interests.

Europese Commissie

Voorstel voor een VERORDENING VAN DE RAAD betreffende de rechterlijke bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning van beslissingen en de aanvaarding van authentieke akten inzake afstamming en betreffende de invoering van een Europese akte van afstamming 7 december 2022 COM(2022) 695 final

Het voorstel heeft tot doel heeft de rechten van kinderen in grensoverschrijdende situaties te beschermen. Het is in overeenstemming met het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind, waarin is bepaald dat de

staten die partij zijn ervoor moeten zorgen dat het kind wordt beschermd tegen alle vormen van discriminatie of bestraffing op grond van de omstandigheden of de activiteiten van de ouders van het kind (artikel 2), dat bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door rechterlijke instanties of wetgevende lichamen, de belangen van het kind de eerste overweging moeten vormen (artikel 3), en dat kinderen recht hebben op een identiteit en het recht hebben door hun ouders te worden verzorgd (artikelen 7 en 8). Het voorstel is ook in overeenstemming met het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, dat voorziet in het recht op eerbiediging van het privéleven en het familie- en gezinsleven, en met de desbetreffende jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, ook wat betreft de erkenning van uit een draagmoeder geboren kinderen.[18] Ten slotte is het ook in overeenstemming met de in het Verdrag betreffende de Europese Unie (artikel 3, leden 3, en 5 VEU) en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: “Handvest” genoemd) geformuleerde doelstelling van bescherming en bevordering van de rechten van het kind. Het Handvest waarborgt bij de toepassing en uitvoering van het recht van de Unie de bescherming van de grondrechten van kinderen en hun gezinnen. Deze rechten omvatten het recht op eerbiediging van het privéleven en van het familie- en gezinsleven (artikel 7), het recht om niet te worden gediscrimineerd (artikel 21) en het recht van kinderen om regelmatig persoonlijke betrekkingen en rechtstreekse contacten met beide ouders te onderhouden indien dit in overeenstemming is met de belangen van het kind (artikel 24). Uitgaand van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind bepaalt artikel 24, lid 2, van het Handvest ook dat bij alle handelingen in verband met kinderen, ongeacht of deze worden verricht door overheidsinstanties of particuliere instellingen, de belangen van het kind een essentiële overweging vormen.

Artikel 8 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950 (hierna: “Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens” genoemd) voorziet in het recht op eerbiediging van het privéleven en het familie- en gezinsleven, terwijl artikel 1 van Protocol nr. 12 bij dat verdrag bepaalt dat het genot van elk in de wet neergelegd recht moet worden verzekerd zonder enige discriminatie op welke grond dan ook, zoals geboorte. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft artikel 8 van het verdrag aldus uitgelegd dat alle staten die onder zijn jurisdictie vallen, verplicht zijn om de in het buitenland vastgestelde juridische ouder-kindrelatie tussen een uit een draagmoeder geboren kind en de biologische wensouder te erkennen en om te voorzien in een mechanisme voor de erkenning rechtens van de ouder-kindrelatie met de niet-biologische wensouder (bijvoorbeeld door adoptie van het kind).

Impact Assessment Report Accompanying the document Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law, recognition of decisions and acceptance of authentic instruments in matters of parenthood and on the creation of a European Certificate of Parenthood, 7 december 2022.

Europees Parlement

Het Europees Parlement veroordeelt draagmoederschap in diverse teksten; enkele voorbeelden:

European Parliament – November 2015 Report of the Annual Report on Human Rights and Democracy in the world in 2014 and on EU policy on the matter

[18] Arresten van het Hof van Justitie van 25 juli 2002, C-459/99, MRAX, ECLI:EU:C:2002:461, punten 61 en 62, en 17 februari 2005, C-215/03, Oulane, ECLI:EU:C:2005:95, punten 23 tot en met 26.

Paragraaf 114 « **Condemns the practice of surrogacy**, which undermines the human dignity of the woman since her body and its reproductive functions are used as a commodity; considers that the practice of gestational surrogacy which involves reproductive exploitation and use of the human body for financial or other gain, in particular in the case of vulnerable women in developing countries, shall be prohibited and treated as a matter of urgency in human rights instruments; ».

Resolutie van het Europees Parlement van 21 januari 2021 over de EU-strategie inzake gendergelijkheid (2019/2169(INI)):

... 32. verzoekt de Commissie met klem de langverwachte EU-strategie voor de uitbanning van mensenhandel te presenteren en beklemtoont dat duidelijk moet worden onderkend dat mensenhandel en seksuele uitbuiting een belangrijke gendercomponent hebben, aangezien vrouwen en meisjes veruit het zwaarst worden getroffen; erkent dat seksuele uitbuiting met het oog op draagmoederschap en reproductieve doeleinden of doeleinden zoals gedwongen huwelijken, prostitutie en pornografie onaanvaardbaar is en een schending is van de menselijke waardigheid en de mensenrechten; verzoekt derhalve in het kader van de strategie meer dan voldoende aandacht te besteden aan de situatie van vrouwen in de prostitutie, met bijzondere aandacht voor het verband tussen prostitutie en de handel in vrouwen en kinderen, in de EU en wereldwijd, en aan de opkomst van manieren om het internet te gebruiken voor uitbuiting; onderstreept hoe belangrijk de werkzaamheden van de EU-coördinator voor de bestrijding van mensenhandel zijn en dringt er bij de Commissie op aan de nieuwe coördinator onverwijld aan te stellen, zodat deze de uitvoering van de richtlijn inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel door de lidstaten op de voet kan volgen; hamert erop dat het belangrijk is ook maatregelen en strategieën vast te stellen die gericht zijn op het verminderen van de vraag;...

European Parliament resolution of 5 May 2022 on the impact of the war against Ukraine on women (2022/2633(RSP))

13.Condemns the practice of surrogacy, which can expose women around the world to exploitation, in particular those who are poorer and are in situations of vulnerability, such as in the context of war; asks the EU and its Member States to pay particular attention to the protection of surrogate mothers during pregnancy, childbirth and puerperium and to respect all of their rights, as well as those of the newborns

Parliamentary question - E-000726/2023:

The proposal for a Regulation on jurisdiction, applicable law, recognition of decisions and acceptance of authentic instruments in matters of parenthood and on the creation of a European Certificate of Parenthood concerns the automatic recognition of ‘parenthood’, which is intended to replace the legal and biological concept of filiation. The practice of surrogacy violates the rights of the children – turning them into victims of trafficking in human beings – and the fundamental rights and physical integrity of the women who are used as surrogate mothers. While such a practice is contrary to children’s well-being, it forms the basis of the Commission’s initiative.

1.How does the Commission justify this proposal, in which the child is rendered the object of a financial interaction through the process of surrogacy?

2.How does the Commission intend to prevent sexual exploitation in connection with surrogacy?

3.How does the Commission view the fact that fewer children are being adopted as a result of the increase in demand for surrogacy?

Europees Hof EU

Affairs C-167/12 C. D. / S.T.et C-363/12 Z. / A Government Department and the Board of Management of a Community School

PRESS RELEASE No 116/13 (2013): According to Advocate General Wahl, a right to paid leave of absence from employment to parents of a child born through a surrogacy arrangement cannot be inferred from EU law As EU law stands at present, their situation falls outside its scope

Wetsvoorstellen

Legislatuur 2014-2019

De **Senaat** had zich tijdens de legislatuur 2014-2019 over deze problematiek gebogen naar aanleiding van het Informatieverslag over het onderzoek van de mogelijkheden voor een wettelijke regeling van meeouderschap **2015** (stuk Senaat nr. 6-98/2): De Commissie voor de Institutionele Aangelegenheden had haar werkzaamheden in drie delen opgedeeld: het eerste deel behandelt de wettelijke afstammingsregels, het tweede deel buigt zich over het draagmoederschap en het derde deel houdt zich bezig met het zorgouderschap. **Geen enkele vrouwenorganisatie werd gehoord.**

In dit informatieverslag staan de standpunten van de politieke partijen – N-VA, PS, MR, CD&V, Ecolo-Groen, Open Vld, sp.a, cdH, m.b.t. een aantal vragen over draagmoederschap, waarvan hier een beknopt overzicht:

Wettelijk kader – moet draagmoederschap in België wettelijk geregeld worden?
Vrij algemene consensus voor wettelijke regeling. cdH totaal verbod
Commercieel draagmoederschap
Wat is het? Verschillende definiëringen; zoals: een vergoeding die de medische kosten overstijgt; alles wat buiten de vergoeding valt; onkostenvergoeding; betaald worden om als draagmoeder op te treden; elke vorm die niet zuiver altruïstisch is; economische transactie met kind als handelswaar
Moet het verboden worden? ja
Moet het strafbaar worden gesteld? Ja; N-VA bepaalt verder: degene die zich als draagmoeder aanbiedt en degene die meer betaalt dan de medische kosten.
Toegang tot draagmoederschap
Moet er een genetische band zijn tussen 1) kind en wensouders 2) en/of draagmoeder?
- N-VA: 1) minstens genetische band met wensouders; 2) niet noodzakelijk: gestatrix: draagmoeder aanvaardt embryo ontstaan uit gameten wensouders of van wensouder en donor; genitrix: draagmoeder aanvaardt geïnsemineerd te worden met sperma wensvader - PS: 1) ja; 2) niet noodzakelijk ook gestatrix en genintrix - MR: 2) ja 1) ? - CD&V: 1) minstens 1 wensouder; 2) neen dus enkel hoogtechnologisch draagmoederschap - Ecolo-Groen: minstens 1 wensouder zowel bij hoog- als laag technologisch draagmoederschap - Open Vld: 1) ja minstens 1 wensouder en eventueel gekende of anonieme donor; draagmoeder kan ook eicel afstaan en dat maakt laagtechnologisch draagmoederschap mogelijk - Sp.a: 1)ja minstens 1 wensouder; 2) nee, draagmoeder noch haar partner mogen gameten afstaan
Welke wensouders kunnen een beroep doen op draagmoederschap?
- N-VA: koppels en alleenstaanden die fysiologisch niet kunnen en alle andere middelen hebben uitgeput; seksuele geaardheid valt daar ook onder; wensouders moeten in België wonen. - PS: fysiologisch onmogelijk voor 1 of beide ouders (ook homokoppels); groot risico zwangerschap voor vrouw en/of ongeboren kind; meerderjarig en max. 47 jaar; minstens 2 jaar in België gedomicilieerd. - MR: minstens 2 jaar in België; alle koppels gelijk voor ouderschapsproject, dus ook homokoppels.

- CD&V: koppel in onmogelijkheid om op andere wijze kinderen te krijgen; heterokoppels en lesbische koppels wanneer wensmoeder(s) zelf niet in staat zijn en alle middelen uitgeput; homokoppels omdat ze zelf niet zelfstandig kinderen kunnen krijgen; verblijfsvoorwaarde en leeftijdsvoorwaarde; geschiktheidsvoorwaarde conform adoptieprocedure. - Ecolo-Groen: geen onderscheid tussen alleenstaanden, hetero- en homokoppels of op basis van burgerlijke stand. - Open-VLD: moet uitzondering op de regel zijn; enkel mogelijk om medische redenen (afwezige of niet-functionerende uterus). Voor alleenstaande mannen en homokoppels is het de enige manier om een kind met genetische verwantschap te krijgen; leeftijd; burgerlijke staat speelt geen rol; al dan niet kinderloos zijn speelt evenmin een rol. - sp.a: juridische bekwaamheid, Belgische nationaliteit, verblijf (minstens 1 wensouder sedert minimaal 2 jaar in België), leeftijd (meerderjarig en niet ouder dan 45 j. of voldoen aan leeftijdsvereisten wet medisch begeleide voortplanting); medisch en psychologisch vooronderzoek en tijdens zwangerschap laten bijstaan door psycholoog; medisch attest gynaecoloog fysiologische onmogelijkheid, behalve voor homokoppels.
Zijn er redenen voor uitsluiting?
- N-VA: esthetische of praktische motieven - PS: verwijst naar vraag hierboven: draagmoederschap is slechts aanvaardbaar... - MR: alle niet-medische, esthetische en praktische redenen - CD&V: zie vorige vraag - Ecolo-Groen: vanaf moment dat medische, psychologische en juridische voorwaarden niet vervuld kunnen worden; niet-medische, esthetische, praktische of comfort-redenen - Open Vld: zie vraag hierboven; esthetische, praktische en andere redenen - sp.a: zie vraag hierboven en hieronder; comfort, gemak en esthetiek
Wie kan draagmoeder zijn?
- N-VA: in België wonen; max. 47 jaar conform wet medisch begeleide voortplanting; minstens 1 kind hebben; nog discussie over leeftijd 35 jaar (al risicozwangerschap); - PS: meerderjarig en niet ouder dan 36 jaar; minstens 1 kind dat nog in leven is; gezondheidsbilan voorleggen (dat buitenproportionele risico's uitsluit) - MR: minstens 2 jaar in België; minstens 1 kind hebben; max. 47 jaar. - CD&V: kinderwens vervuld, max. 40 jaar; geen verhoogde zwangerschapsrisico's; in goede gezondheid; aantal embryo's in baarmoeder bij voorkeur 1; slechts draagmoeder voor 1 gezin; voorafgaande toestemming aan haar partner vragen; verblijfsvoorwaarde. - Ecolo-Groen: altruïsme; aan voorwaarden medische, psychologische en juridische screening voldoen indien parter ermee instemt; max. 47 jaar; sociale band met wensouders is wenselijk; draagmoeder kan indien ze wenst betrokken worden in leven van kind in samenspraak met wensouders en later het kind; behoudt haar recht op zelfbeschikking tijdens zwangerschap; behoudt moederschap tot kind ingeschreven is in geboorteregister op naam van wensouders (max. 2 weken na bevalling), ze kan zich dus nog bedenken. - Open Vld: altruïstisch; sociale band met wensouders (bv. zus, vriendin, familielid); ook daarbuiten via databank potentiële draagmoeders (zorgvuldig gescreend); max. 47 jaar; burgerlijke staat speelt geen rol; wel stabiliteit; eventuele partner erbij betrekken. - sp.a: Belgische nationaliteit; meerderjarig (21 jaar) en niet ouder dan 37 jaar; of bloedverwant in eerste of tweede graad van wensouders max. 45 jaar of voldoen aan leeftijdsvereisten wet medisch begeleide voortplanting); medisch en psychologisch vooronderzoek en tijdens zwangerschap laten bijstaan door psycholoog; minstens 1 kind dat nog in leven is; handelingsbekwaam zijn.
Redenen waarom draagmoederschap wordt uitgesloten?
- N-VA: wegens esthetische of praktische motieven. - PS: zinloze vraag want wordt geregeld door vraag 3b (= welke wensouders kunnen een beroep doen op draagmoederschap?): draagmoederschap is slechts aanvaardbaar binnen de hypotheses die in punt 3b zijn vastgelegd. - MR: sluit niet alle niet-medische, esthetische en praktische redenen uit. - CD&V: zie 3b - Ecolo-Groen: vanaf het moment dat de medische, psychologische en juridische voorwaarden niet vervuld kunnen worden is draagmoederschap uitgesloten. Draagmoederschap om niet-medische redenen, esthetische, praktische of comfort-redenen moet verboden worden.

- Open-Vld: zie punt 3b: wensouders kunnen enkel in aanmerking komen om medische redenen.
- Sp.a: redenen op vlak van comfort, gemak en esthetiek komen niet in aanmerking; behoudens indien het gaat om een mannelijk homoseksueel koppel moeten de wensouders beschikken over een gemotiveerd, gedateerd en ondertekend attest van de gynaecoloog waarin deze de fysiologische onmogelijkheid of de absolute contra-indicatie tot zwangerschap van de vrouw bevestigt.

Centra voor medisch begeleide voortplanting

Rode draad: hun rol is onontbeerlijk; verplicht inschakelen.

Juridische aspecten

Moet de partijen een overeenkomst sluiten voor het opstarten van de procedure?

Ja ofwel contract ofwel preconceptieve overeenkomst/machtiging; afspraken worden daarin vastgelegd (via KB); ook bedenktijd; geldig tot aan adoptie; onder begeleiding van centrum.

Hoe bekrachtigen?

- N-VA: modelcontract onder begeleiding centrum medisch begeleide voortplanting en uiteindelijk gehomologeerd door familierechtbank.
- PS: overeenkomst gehomologeerd door rechtbank van eerste aanleg, afdeling burgerlijke zaken.
- MR: preconceptieve overeenkomst en homologatie rechtbank met advies van parket; of ook voorzien in legalisering akte voor een notaris; na goedkeuring door familierechtbank start juridische procedure (biedt meer zekerheid aan wensouders; behoedt ook kind voor onzekerheid); wensouders worden van bij geboorte werkelijke ouders (ook indien kind een handicap heeft). Draagmoeder draagt verantwoordelijkheid voor de foetus.
- CD&V: preconceptieve rechterlijke machtiging.
- Ecolo-Groen: machtiging is wettelijk bindend maar ondergeschikt aan adoptie; afspraken gelden tot kind juridische ouders heeft.
- Open Vld: Fertiliteitscentra stellen draagmoederschapsdossier op; is basis voor opstarten draagmoederschapsproject en wordt voorgelegd aan familierechtbank. Bij goedkeuring wordt voorzien in een preconceptieve machtiging voor de behandelingsovereenkomst tussen wensouders en draagmoeder in het fertiliteitscentrum van start kan gaan.
- sp.a: draagmoederschapsovereenkomst, opgemaakt onder begeleiding jurist van het centrum voor draagmoederschap en bekrachtigd middels notariële akte. Het ontwerpmodel kan op maat worden aangepast.

Automatische afstammingsband of (versnelde) adoptie of sui generis procedure?

- N-VA: aanpassing afstammingsrecht. Wensouder met genetische band wordt juridische ouder vanaf bevruchting; de andere wensouder valt onder familierecht. Draagmoeder heeft geen juridische band met kind.
- PS: automatische afstamming op voorwaarde dat draagmoeder na geboorte bij haar wens blijft.
- MR: automatische afstamming. Bij genetische band tussen wensouders en kind: juridische ouders van bij de bevruchting. Geen genetische band wensouders en kind: wensouders vallen onder bestaande regels familierecht. Geen genetische band tussen draagmoeder en kind; ze kan niet de juridische moeder zijn.
- CD&V: afstamming via (versnelde) adoptie: bedenktijd draagmoeder (tevens juridische moeder) is inherent aan adoptieprocedure.
- Ecolo-Groen: versnelde adoptie (of ouderlijke overdracht); draagmoeder is bij geboorte de juridische moeder. Zodra kind is ingeschreven in geboorteregister na de ouderlijke overdracht wordt de juridische band met haar verbroken. Draagmoeder blijf biologische en bij laagtechnologisch draagmoederschap ook de genetische moeder. Draagmoeder wordt als draagmoeder vermeld op geboorteakte. Mater semper certa est blijft regel; rechten van de vrouw zijn belangrijk. Na overdracht van juridisch ouderschap wordt draagmoederschap de uitzondering op deze regel.
- Open Vld: Zodra een draagmoederschapsdossier groen licht heeft verkregen bij de familierechtbank, wordt een juridische procedure opgestart die garandeert dat het kind terecht komt bij de wensouders. Om dit mogelijk te maken moet naast de bestaande moederlijke afstamming, vaderlijke afstamming en meemoederlijke afstamming een nieuwe vorm van afstammingsrecht worden gecreëerd. Vanaf de geboorte heeft het kind van rechtswege een afstammingsband met de wensouder(s). De wensouder(s) wordt/worden als ouder(s) vermeld in de geboorteakte. Dit neemt niet weg dat tot aan de geboorte de draagmoeder verantwoordelijk blijft voor de foetus. Dit kadert in de bescherming van haar fysieke integriteit zoals ingeschreven in de abortuswetgeving. Noch de

draagmoeder, noch de wensouder(s) kunnen zich bij de geboorte bedenken waardoor de rechtszekerheid voor het kind gegarandeerd is. - sp.a: Het afstammingsrecht wordt gewijzigd in de zin dat bij draagmoederschap de wensouders als ouders worden genoteerd. Een aantal bepalingen in het Burgerlijk Wetboek worden gewijzigd met het oog op de vaststelling van de afstamming van het kind. Deze komen er op neer dat de draagmoederschapsovereenkomst overgemaakt wordt ten behoeve van de ambtenaar van de burgerlijke stand (vandaar ook de vereiste om deze notarieel te laten vastleggen). Het uitgangspunt is dat een wensmoeder reeds in de akte van geboorte als moeder opgegeven wordt. Overeenkomstig artikel 315 wordt haar partner opgenomen als vader. De samenwonende partner kan overeenkomstig de bestaande wetgeving het kind erkennen. Dat geldt ook voor een al dan niet gehuwd homokoppel. Er wordt ook nog eens concreet bepaald dat de draagmoeder geen vordering tot betwisting van het ouderschap kan instellen.
Welke zijn de rechten en plichten van de wensouders?
- N-VA: kind aanvaarden en alle medische kosten betalen. - PS: procedure medische en psychologische follow-up naleven; akkoord sluiten met draagmoeder over wenselijkheid prenatale diagnose en hun houding inzake medische indicatie vrijwillige zwangerschapsafbreking; alle medische, juridische en administratieve kosten, ook verzekering ten gunste van persoon die de draagmoeder aanduidt en dia haar overlijden of invaliditeit dekt ingeval van ongeluk, medische complicatie of ziekte die verband houdt met zwangerschap en/of bevalling. - MR: conform juridische ouders. - Ecolo-Groen: via KB medische, psychologische, juridische voorwaarden; verblijfsvereiste (x-maanden) in België; Belgische nationaliteit; België mag geen aantrekkingsland worden voor medisch toerisme want regeling binnen internationaal privaat recht is quasi onmogelijk. - Open Vld: het hele proces van de draagmoeder mee doorlopen; bij geboorte zijn ze rechtmatige ouders. - sp.a: verwijst naar ontwerpmodel draagmoederschap (wetsvoorstel 54-425).
Welke zijn de rechten en plichten van de draagmoeder?
- N-VA: plicht om kind af te staan. - PS: procedure medische en psychologische follow-up naleven; geen enkel financieel voordeel voor zichzelf aan wensouders vragen. - MR: tijdens zwangerschap verantwoordelijk voor de foetus; overeenkomst moet gedrag moeder bepalen en de omgeving waarin de zwangerschap plaatsvindt; verantwoordelijk voor haar eigen gezondheid (kan ook kiezen voor abortus binnen wettelijke bepalingen); kind aan wensouders afstaan; bij onenigheid is beroep doen op familierechtbank mogelijk. - Ecolo-Groen: via KB medische, psychologische, juridische voorwaarden; zie ook overeenkomst met rechten en plichten van beide partijen; ook bepalingen inzake meerlingzwangerschap, kind met beperking (eventueel vastgesteld tijdens zwangerschap), kosten,... - Open Vld: draagmoeder is tot geboorte verantwoordelijk voor foetus; ze mag geen mogelijk schadelijk gedrag vertonen; verantwoordelijk voor eigen gezondheid; haar keuze voor abortus is een individuele keuze (conform abortuswetgeving). - sp.a: verwijst naar ontwerpmodel draagmoederschap (wetsvoorstel 54-425).
Mag een draagmoeder een vergoeding ontvangen? Zo ja op welke manier?
- N-VA: alle medische kosten ten laste van de wensouders, inclusief verblijfskosten in ziekenhuis. - PS: ja + regeling in draagmoederschapsovereenkomst: medische, juridische en administratieve kosten en eventueel inkomstenverlies te wijten aan arbeidsongeschiktheid ten gevolge van zwangerschap. - MR: onkostenvergoeding moet werkelijke kosten bevalling dekken. - Ecolo-Groen: kan medische kosten in rekening brengen onder de vorm van billijke medische vrijwilligersvergoeding; wensouders betalen die integraal terug. Draagmoeder kan beslissen of ze zwangerschapsverlof opneemt. Wettelijke ouders hebben recht op moederschapsverlof en geboorteverlof; zelfstandigen moeten dezelfde rechten hebben. - Open Vld: onkostenvergoeding; per geval te bekijken en door de rechter beoordeeld. Vergoeding is ten laste van de wensouders. Nagaan in hoeverre de gezondheidszorg kan tussenkomen. - sp.a: vergoeding wordt bepaald via KB (wetsvoorstel 54-425).
Welke rechten van het kind bij draagmoederschap?
- N-VA: recht om genetische afstamming te kennen, ook in kader van internationale wetgeving.

- PS: moet vrouw kennen die het gedragen heeft; naam van draagmoeder in de geboorteakte; manier waarop kind de omstandigheden van de wensouders te weten komt, wordt bepaald door wensouders. - MR: bij geboorte kind afstaan aan wensouders voor stabiele omgeving; art. 7-8 Kinderrechtenverdrag en art. 8 EVRM; gaat niet om juridische maar om morele rechten i.f.v. particuliere context kind en het gezin. - CD&V: recht om donoren te kennen via niet-anonimiteit donorgegevens; recht om draagmoeder te kennen. - Ecolo-Groen: verzorging en bescherming; respect voor culturele waarden van gemeenschap waarin het kind leeft; wettelijke en andere bescherming voor en na geboorte conform art. 7 en 8 Kinderrechtenverdrag. Draagmoeder in geboorteakte opnemen. Indien geen sociale banden tussen wensouders en draagmoeder: vanaf 12 jaar recht op info die niet-identificeerbaar is; vanaf 16 jaar identificeerbare info en mogelijkheid tot contact indien draagmoeder ermee instemt. - Open Vld: bij draagmoederschapsdossier moeten rechten kind steeds primordiaal zijn. Na geboorte onmiddellijk bij wensouders (stabiele omgeving). Band tussen kind en draagmoeder: art.8 EVRM en art. 7 Kinderrechtenverdrag. Kind tijdig inlichten en mogelijkheid bieden draagmoeder te leren kennen. Te overwegen optie: vermelding draagmoeder in geboorteakte. - sp.a: dezelfde rechten als alle andere kinderen. Kind heeft later niet bepaald inzage in de voorgeschiedenis (overeenkomst of notariële akte). Recht op kennis genetische afkomst via afspraken in vereenkomst die in notariële akte wordt gegoten. Afspraken over al dan niet aanwezig zijn wensouders bij bevalling en al dan niet voorzien van bezoekrecht draagmoeder en haar partner. Sp.a zelf wil geen genetische band tussen draagmoeder en kind. - cdH: alle kinderen dezelfde rechten; art. 7 Kinderrechtenverdrag.
Hoe draagmoederschap extraterritoriaal aanpakken?
- N-VA: Belgen die in buitenland een beroep doen op draagmoeder, stellen zich bloot aan vervolging. - PS: strafrechtelijke sanctie voorzien. Rekening houden met uitspraken EHRM: hoger belang kind primeert. - CD&V: verbod en sanctioneren, tenzij dezelfde waarborgen als in het Belgisch recht geboden worden. - Ecolo-Groen: wensouders die naar buitenland gaan, kunnen geen beroep doen op wettelijke regeling in België (als die er komt). Ijveren voor internationaal akkoord via Raad van Europa; daarna internationale wetgeving in EP. - sp.a: grensoverschrijdend commercieel draagmoederschap aanpakken. - cdH: België moet internationaal verdrag draagmoederschap tegengaan en de uitbuiting van vrouwen strafbaar stellen. Reclame verbieden en strafbaar stellen.
Wat bij niet-respecteren van Belgisch wettelijk kader?
- N-VA: Belgen die in buitenland een beroep doen op draagmoeder, stellen zich bloot aan vervolging. - PS: systeem van strafrechtelijke sancties invoeren conform systeem waarin draagmoederschapswet zou voorzien. - Ecolo-Groen: Gevangenisstraffen en geldboetes zullen wensouders niet tegenhouden. Afraden van draagmoederschap buiten de centra. Bij illegale doch altruïstische vorm, vallen wensouders onder adoptieregeling. Bestraffing van commercieel draagmoederschap. - sp.a: bestraffing commercieel draagmoederschap; altruïstisch draagmoederschap: eventuele wet bevat bepalingen die voorzien in een strafmaat voor eenieder die draagmoeder aanzet kind af te staan aan andere wensouders; voor ieder die meewerkt aan draagmoederschap zonder dat er voldaan is aan wettelijke voorwaarden en ook voor draagmoeder die expliciet reclame maakt; gevangenisstraffen tot 5 jaar en/of geldboetes tot 60.000 euro. Ook terugbetalings- en verbrekingsclausules bij niet-naleven van (delen van) draagmoederschapsovereenkomst. - cdH: hierover specifieke hoorzittingen in Senaat houden.
Welke zijn implicaties van wetgevend kader in context van internationale conventies?
- PS: vervroegde afstand door draagmoeder door af te zien van afstammingsband, zou strijdig zijn met art. 8 EVRM; vraag nog niet voorgelegd aan EHRM. In licht van Europees recht zou opleggen van nationaliteitsvoorwaarde problematisch zijn; verblijfsvoorwaarde vormt geen probleem voor Europees recht. - MR: er bestaat geen internationale regelgeving. Als ouders strafbaar gesteld worden, dreigen we ook kind strafbaar te stellen.

- CD&V: art. 7 Kinderrechtenverdrag, art. 8 EVRM en Haags Adoptieverdrag. - Ecolo-Groen: wet van 24 juni 2004 die instemt met Verdrag Verenigde Naties tegen transnationale georganiseerde misdaad en volgende internationale protocollen; a) aanvullend protocol tegen de smokkel van migranten over land, zee en lucht; b) aanvullend protocol inzake preventie, bestrijding, bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel; c) aanvullend protocol tegen de ongeoorloofde vervaardiging van handel in vuurwapens, de onderdelen, componenten en munitie ervan. - Open Vld: het bestraffen van vormen van draagmoederschap mag er niet toe leiden dat het kind het slachtoffer wordt. Nog verder te onderzoeken. - sp.a: kind meteen via afstamming bij wensouders geacteerd, dus geen probleem. Voor homokoppels die via adoptie een draagmoederkind krijgen: hiervoor geldt art. 8 EVRM+ bepalingen Kinderrechtenverdrag? - cdH: zie vraag hierboven.

Legislatuur 2019-2024

Tijdens de legislatuur 2019-2024 werden volgende wetsvoorstellen ingediend:

- sp.a - Wetsvoorstel van 17 oktober 2019 tot wijziging van het Strafwetboek wat betreft het commercieel draagmoederschap DOC 55K0633/001: dit wetsvoorstel strekt ertoe het commercieel draagmoederschap en de publiciteit ervoor strafbaar te stellen.
- cd&v - Wetsvoorstel van 22 oktober 2019 tot aanvulling van het Strafwetboek met bepalingen betreffende de commercialisering van en de bemiddeling inzake draagmoederschap DOC 55K0666/001: dit wetsvoorstel strekt ertoe de commercialisering van en de bemiddeling inzake draagmoederschap strafbaar te stellen. Overeenkomsten over de afstand van een kind die worden gesloten vóór de geboorte van dat kind kunnen dus nooit in rechte worden afgedwongen.
- sp.a - Wetsvoorstel van 5 december 2019 houdende organisatie van centra voor draagmoederschap DOC 55K0855/001: dit wetsvoorstel wil het zogeheten “hoogtechnologisch” draagmoederschap wettelijk regelen. Hierbij wordt een IVF-procedure uitgevoerd met het semen van de wensvader en eicellen van de wensmoeder, maar wordt het hieruit ontstane embryo teruggeplaatst in de baarmoeder van de draagmoeder.
- Open vld - Wetsvoorstel van 5 mei 2024 over de zwangerschap voor anderen DOC 4021/001: Dit wetsvoorstel strekt ertoe een wettelijk kader te scheppen voor zwangerschap voor anderen in België, de rechtsgevolgen ervan te bepalen en systeem in te voeren voor de erkenning van zwangerschappen voor anderen in het buitenland.

https://www.standaard.be/cnt/dmf20230407_97759164

Legislatuur 2024-2029

Open Vld – Wetsvoorstel van 22 augustus 2024 over de zwangerschap voor anderen DOC 56K0134/001: Dit wetsvoorstel strekt ertoe een wettelijk kader te scheppen voor zwangerschap voor anderen in België, de rechtsgevolgen ervan te bepalen en een systeem in te voeren voor de erkenning van zwangerschappen voor anderen in het buitenland.

Open Vld – Wetsvoorstel van 13 augustus 2024 tot wijziging van de wet van 6 juli 2007 betreffende de medisch begeleide voortplanting en de bestemming van de overtallige embryo’s en de gameten, wat betreft de anonimiteit bij donatie van gameten DOC 56K094/001: In de huidige stand van de wetgeving kunnen embryo’s en gameten uitsluitend op anonieme wijze gedoneerd worden. Om wensouders en

donoren op dit vlak meer vrijheid te geven en de belangen van wensouder, donor en kind beter te verzoenen, wordt in dit wetsvoorstel donatie met bekendmaking van de identiteit, de zogenaamde ID-donatie, mogelijk gemaakt als alternatief voor de anonieme donatie. Daardoor zullen kinderen zowel toegang hebben tot niet-identificeerbare als identificeerbare informatie over de donor.

Programma's politieke partijen 2024

Open VLD

Voor Open VLD moet over ethische kwesties, zoals draagmoederschap, vrij gestemd kunnen worden. Open VLD wil zowel laagtechnologisch als hoogtechnologisch zwangerschap voor een ander (ZVA) wettelijk regelen en sluit wensparen van hetzelfde geslacht en alleenstaanden niet uit. Een zwangerschapstraject gevolgd via een fertiliteitscentrum zorgt voor medische, psychologische en juridische garanties voor kind, wensouder(s) en draagpersoon. Wensouder/s die voor dit zwangerschapstraject kiezen en zo voldoen aan de wettelijke voorwaarden, zullen de juridische ouders zijn na een rechterlijke homologatie door een familierechtbank. De geïnformeerde vrije toestemming van de wensouder/s en draagpersoon is essentieel en voor de draagpersoon moet het vooraf duidelijk zijn dat er een kind gedragen wordt voor een ander, de wensouder/s. Zwangerschap voor een ander vraagt voor specifieke voorwaarden zoals: de wensouder/s moeten medisch en/of biologisch in de onmogelijkheid zijn om een zwangerschap uit te dragen en ook aan de draagpersoon worden er voorwaarden gesteld. Een genetische band met minstens één van de wensouders is wenselijk, tenzij dit omwille van een overdraagbare genetische aandoening niet wenselijk is. De liberalen maken naast altruïstisch ook 'verlonend' zwangerschap voor een ander mogelijk, alsook de oprichting van een ZVA-bank verbonden aan een fertiliteitscentrum. Commercieel ZVA dat een vorm van kinderhandel is, is strafbaar vermits het over handel in kinderen gaat. Toch wil Open VLD bepaalde vormen van buitenlands draagmoederschap dat correct tot stand zijn gekomen reguleren. Omdat de bescherming van het kind centraal staat, is het belangrijk dat er een duidelijk juridische statuut ook voor dit kind wordt gegarandeerd. ZVA is voor Open VLD een volgende methode van medisch begeleide voortplanting en maakt het bijgevolg door het opleggen van te rigide voorwaarden niet onmogelijk.

Groen

Voor Groen is zelfbeschikking in elke fase van het leven het uitgangspunt voor bio-ethische kwesties. Het belang van het kind en de draagouder primeren op de kinderwens van wensouder(s). Commercieel draagouderschap is voor Groen uit den boze. Groen vraagt om de anonimiteit van doneren op te heffen en om een wettelijk kader voor een centraal register van donoren. De ecologisten maken geen onderscheid tussen hetero- of holebikoppels. Ze spreken ook over draag*ouder* i.p.v. draag*moeder*. Ze maken ook geen onderscheid tussen draagmoederschap waarbij de draagmoeder ook genetisch verwant is.

Vooruit

Vooruit creëert een wettelijk kader voor altruïstisch ouderschap en meeouderschap. Commercieel ouderschap kan niet voor Vooruit. Wensouder(s) waarvan is gebleken dat een zwangerschap medisch of biologisch niet mogelijk is, alleenstaande wensouders en LGBTQI+-koppels komen in aanmerking. Erkende fertiliteitscentra staan in voor de medische en psychologische begeleiding. Er wordt voorafgaand een overeenkomst tussen alle betrokkenen gesloten, bekrachtigd door een familierechtbank. Nadien krijgen de wensouders vanaf de geboorte alle ouderlijke rechten. Het kind zal daardoor automatisch van

hen afstammen, en homo-mannen worden automatisch erkend als (mee-)vader. De draagouder verkrijgt alle rechten die met een zwangerschap gepaard gaan, inclusief het recht op abortus. Vooruit maakt geen onderscheid tussen draagmoederschap waarbij de draagmoeder ook genetisch verwant is.

N-VA

N-VA verbiedt commercieel draagmoederschap. N-VA ontwikkelt een wetgevend kader voor draagmoederschap waarbij geen genetische band tussen draagmoeder en kind bestaat. Andere voorwaarden, zoals begeleiding, juridisch ouderschap, al dan geen onderscheid tussen hetero- en holebikoppels, … worden niet vermeld.

PVDA

Het verkiezingsprogramma bevat geen verwijzing naar draagmoeder- of ouderschap.

Vlaams Belang

Het verkiezingsprogramma bevat geen verwijzing naar draagmoeder- of ouderschap

cd&v

Voor cd&v kan commercieel draagmoederschap niet.

Cd&v stelt het belang van het kind voorop in de uitwerking van een wettelijk kader voor altruïstisch, hoogtechnologisch draagmoederschap. Minstens één van de wensouders moet voor de partij genetisch materiaal aanleveren zodat *de band tussen kind en wensouders zo sterk mogelijk is*. De draagmoeder kan voor cd&v niet de biologische moeder zijn, met uitzondering van ‘mannelijke homokoppels die beroep doen op een zus die draagmoeder is en daarbij ook de eigen eicel gebruikt’.

Voor cd&v staan erkende fertiliteitscentra in voor de medische, juridische en psychologische begeleiding. Daarnaast moet het erkend fertiliteitscentrum ook instaan voor het faciliteren van de juridische afstammingsprocedure, waarbij de wensouders van bij de geboorte de juridische ouders van het kind worden. De draagmoeder behoudt het zelfbeschikkingsrecht, inclusief het recht op vrijwillige zwangerschapsafbreking.

Voor de zwangerschap worden twee overeenkomsten gesloten: een tussen het fertiliteitscentrum en de wensouders, en een tussen het fertiliteitscentrum en de draagmoeder. Deze overeenkomsten worden vervolgens bekrachtigd door de familierechtbank.

De rechten van het kind staan voor cd&v voorop. De opheffing van de anonieme donatie is een noodzakelijke voorwaarde om een wettelijke regeling van het altruïstisch draagmoederschap mogelijk te maken. Dit houdt in dat er enkel sprake kan zijn van een niet-anonieme donatie en kennis van de draagmoeder door het opnemen van haar naam in de kantlijn van de geboorteakte.

→ Elementen waar (grotendeels) consensus over bestaat: geen commercieel draagouderschap, geen anoniem donorschap, begeleiding moet door erkende fertiliteitscentra gebeuren.

→ Knopen: al dan geen onderscheid tussen hetero- en homokoppels, al dan niet toestaan dat er biologisch verwantschap is tussen draagmoeder en kind.

Nationale Raad Orde van Artsen – advies 2010

https://ordomedic.be/nl/adviezen/deontologie/commercialisatie-van-de-geneeskunde/draagmoeder-1

“Bij ontstentenis van een legaal kader, wenst de Nationale Raad zich te beperken tot het verstrekken van enkele fundamentele deontologische aanbevelingen voor de artsen die bij deze praktijk betrokken zijn:

1. De indicatie moet beperkt zijn tot onomkeerbare medische situaties die elke zwangerschap bij de wensmoeder onmogelijk maken. Gezien de vooruitgang op het gebied van onvruchtbaarheidsbehandelingen zouden deze situaties in de toekomst alsmaar zeldzamer moeten worden. De Nationale Raad kan niet aanvaarden dat op deze praktijk een beroep gedaan zou worden om gemaks- of esthetische redenen.

2. De kandidaat-gestationele moeder (draagmoeder) dient een medisch, psychologisch en sociaal onderzoek te ondergaan. Dit onderzoek heeft een tweevoudig doel : nagaan wat haar motieven zijn en zich ervan vergewissen dat de zwangerschap geen ernstige risico's inhoudt voor de moeder of voor het kind. Ze moet ingelicht worden over de risico's op medische complicaties die gepaard gaan met het draagmoederschap alsook over de juridische procedures die eraan verbonden zijn. Tot slot wordt gevraagd dat ze reeds een zwangerschap heeft doorgemaakt.

3. Conform het beginsel van de niet-commercialisering van het menselijk lichaam mag deze praktijk geen aanleiding geven tot een commerciële afdwaling. Het lijkt evenwel gerechtvaardigd dat de draagmoeder vergoed wordt voor de tijd en het ongemak die gepaard gaan met de zwangerschap en dat alle kosten voor juridisch advies en psychologische begeleiding en de medische kosten ten laste genomen worden door het wenskoppel.

Deze vergoeding moet redelijk zijn en het bedrag ervan mag niet van dien aard zijn dat het de vrije en vooringelichte toestemming van de gevraagde substitutiemoeder kan beïnvloeden. In dit opzicht beveelt de Nationale Raad aan dat het aantal zwangerschappen per draagmoeder beperkt zou worden. Het verontrust hem dat op het internet sites opduiken voor de rekrutering van kandidaat-draagmoeders. Deze sites lijken commerciële doeleinden te hebben.

4. De Nationale Raad beklemtoont dat in deze procedure het kind de meest kwetsbare partij lijkt te zijn. Afstammend van een draagmoeder van wie het, in geval van in vitro fertilisatie, niet het genetisch patrimonium deelt en geadopteerd door de wensmoeder die het ouderlijk gezag uitoefent, blijken deze kinderen, wat de psychologische evolutie betreft, niet meer problemen te vertonen dan de kinderen die geadopteerd werden volgens de gebruikelijke procedures. De Nationale Raad acht het zinvol erop te wijzen dat de oudsten onder hen nu de kritieke leeftijd van de adolescentie bereiken. De studies die uitgevoerd worden zijn weinig talrijk en moeilijk aangezien ze het risico inhouden het kind te stigmatiseren. Het is dan ook zeer belangrijk te zorgen voor een zo goed mogelijke begeleiding en omkadering van de betrokken kinderen en ouders.”

Raadgevend Comité voor Bio-ethiek – advies 2023

In 2021 stelde de minister van Volksgezondheid aan het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek de vraag: "Moet draagmoederschap gelegaliseerd worden?

Het comité bestaat, op basis van vrijwillige kandidaturen, uit deskundigen en wetenschappers die een evenwichtige waaier van ideeën en filosofieën van de bevolking moeten vertegenwoordigen, en adviezen geven

over gezondheid, geneeskunde en biologie - "problemen die worden onderzocht vanuit hun ethische, sociale en juridische aspecten, in het bijzonder met betrekking tot het respect voor de mensenrechten”

Advies nr. 86 van 17 april 2023 betreffende het wettelijk kader voor zwangerschap voor een ander (draagvrouwschap) - actualisering van advies nr. 30 van 5 juli 2004

Het uitgangspunt van het Comité blijft **het altruïsme**: p. 22 van het advies: “Eveneens in analogie met gametendonatie kan **draagvrouwschap** (DVS) een lovenswaardige uiting zijn van altruïsme, waarbij mensen anderen helpen om hun kinderwens te vervullen zonder winstbejag. Een gametendonor wordt niet gezien als ouder maar als helper. Hoewel de intensiteit, duur en risico’s van draagvrouwschap significant verschillen met die van gametendonatie, is het onderliggend altruïstische principe gelijk. In beide situaties treedt de derde partij op als helper in de kinderwens van de wensouders. In essentie gaat het Comité ervan uit dat de draagvrouw instemt met haar positie als helper en met de toekenning van het ouderschap aan de wensouders. Dit betekent echter niet dat de draagvrouw niet bij het gezin kan betrokken worden. Als 'helper' kan ze - indien de wensouders en draagvrouw hierin overeenkomen - een rol hebben/betrokken worden in het gezin, maar ze wordt niet gezien als 'ouder'. Eerbiediging van het beginsel van altruïsme houdt ook in dat er zoveel mogelijk voor wordt gezorgd, zoals bij het gebruik van lichaamsmateriaal in andere reproductiesettings (cfr. gametendonatie, embryodonatie), dat een draagvrouw instemt los van een financiële druk.”

In de **conclusies** lezen we dat draagvrouwschap **ethisch aanvaardbaar** is. Er is **nood aan een wettelijk kader voor draagvrouwschap** om de **rechten van de betrokken partijen** zoveel mogelijk te waarborgen. Dit rechtskader moet de ouder-kindrelatie tussen de wensouders en het toekomstige kind vastleggen en de afspraken tussen de wensouders en de draagvrouw concretiseren. Het kader van overdracht van ouderschapsrechten zoals ontwikkeld in de context van adoptie is onvoldoende afgestemd op de noden van de betrokken partijen en creëert een hoge mate van onzekerheid over het ouderschapsstatuut. De rechtszekerheid van het toekomstig kind en zijn wensouders moet versterkt worden. Het kader moet ook een rechtvaardige toegang tot de praktijk garanderen in België en verzekeren dat de toestemming van de draagvrouw geïnformeerd, vrijwillig is en niet is ingegeven door financieel gewin.

Zo’n wettelijk kader rekening moet rekening houden met volgende **minimumvereisten**: - DVS zou beperkt moeten zijn tot verzoeken waarbij de wensouders geen andere medische mogelijkheid voor begeleide voortplanting hebben of die, in geval van zwangerschap, grote risico's lopen. - Het Comité deelt de overtuiging dat ouderschap niet hoeft af te hangen van de biologische mogelijkheid om een kind te maken. Conform gametendonatie, adoptie, en nieuw samengestelde gezinnen ligt de betekenis van ouderschapsrelaties in eerste instantie in de intentie en wens om ouder te zijn en in de psychologische en sociale band tussen ouder(s) en kind en niet in de biologische mogelijkheid om een kind te verwekken. - Het Comité verdedigt het principe van non-discriminatie onder meer op basis van het geslacht, de seksuele geaardheid, de gezinssituatie, de sociale context, de financiële draagkracht en is van mening dat elke wensouder die geen andere reproductieve optie heeft in principe toegang moet hebben tot deze praktijk op voorwaarde dat het gaat om een ouderlijk project waaruit het intentioneel ouderschap blijkt. - Draagvrouwschap kan een lovenswaardige uiting zijn van altruïsme waarbij mensen anderen helpen om hun kinderwens te vervullen. De nadruk op altruïsme impliceert dat de praktijk niet is ingegeven door financieel belang. Het Comité is dus van mening dat overeenkomsten op commerciële basis verboden moeten zijn. Het engagement van de draagvrouw moet vrij en vrijwillig zijn en zij mag niet onder morele of financiële druk staan om een kind voor een ander te dragen. - Verzoeken tot draagvrouwschap zouden steeds gericht moeten zijn aan een erkend fertiliteitscentrum. Het Comité is van mening dat deze centra

het best geplaatst zijn om een verzoek tot DVS te begeleiden op medisch, juridisch en psychologisch vlak, om de betrokkenen voldoende te informeren, in het bijzonder betreffende de mogelijke risico's, en zich zo te verzekeren van een goed doordacht ouderschapsproject. De begeleiding door de fertiliteitscentra is ook bedoeld om een kwalitatieve samenwerking tussen wensouders en draagvrouw te waarborgen. - Volgens het Comité zou DVS zonder IVF of andere medisch-technische interventies (cfr. zelfinseminatie) eveneens door de fertiliteitscentra moeten worden ondersteund en, in dat geval, wettelijk beschermd. - Er is binnen het Comité onenigheid over de vraag vanaf wanneer de wensouders en de draagvrouw gebonden zijn aan hun overeenkomsten en wat hiervan de rechtsgevolgen zijn. Ook wat betreft het belang van de genetische band met het toekomstig kind – en dus de aanvaardbaarheid van een DVS-project waarbij de draagvrouw eveneens eiceldonor is – bestaat er dissensus.

Commentaar CIAMS, l'Université des Femmes en het Collectif Women against Surrogacy Belgium

Dit advies ondermijnt op flagrante wijze de rechten van vrouwen en kinderen en fungeert als spreekbuis voor de markt, die een vermarkting en instrumentalisering van vrouwenlichamen en een commodificatie van kinderen wil invoeren.

Daarbij valt nog op te merken dat de gehoorde partijen en deskundigen het draagmoederschap fervent verdedigen en dat er geen enkele organisatie werd gehoord die opkomt voor de rechten van de vrouw, of tegengestelde standpunten vertegenwoordigt. Dit rapport is dus de facto bevooroordeeld en kan geen aanspraak maken op objectiviteit.

Deze feministische organisaties wijzen op een aantal passages in het rapport, die verontrustend zijn en zelfs een gevaar vormen voor het respect voor de rol van de instellingen en de eerbiediging van de rechten van vrouwen en kinderen.

Meer info:

https://abolition-ms.org/en/news/against-the-advisory-opinion-no-86-of-the-belgian-consultative-bioethics-committee/

https://www.youtube.com/watch?v=FNk6ij7GyZI

Overzicht van hun commentaren:

Termen en definities

Het Bio-ethisch Comité kiest voor de termen « draagvrouwschap » en « wensouders ». Deze termen zijn echter geenszins objectief of wetenschappelijk; integendeel, ze weerspiegelen de taal van de markt: gericht op de belangen en tevredenheid van de klanten.

In dit advies wordt draagmoederschap gedefinieerd als « de praktijk waarbij een vrouw een embryo en vervolgens een foetus draagt en de zwangerschap voortzet tot het kind geboren is, met de bedoeling om vervolgens al haar ouderlijke rechten en plichten over te dragen aan de wensouder(s) ». Deze definitie heeft alleen betrekking op de draagmoeder, als enige handelende partij in de praktijk, die het initiatief zou nemen om zwanger te worden voor het plezier van anderen.

In tegenstelling tot het Comité, kiezen de betrokken feministische organisaties ervoor om de kant van de vrouwenrechten te kiezen: een definitie van draagmoederschap die aantoont dat in deze praktijk vrouwen geïnstrumentaliseerd worden ten voordele van anderen en dat zij niet de initiatiefneemsters zijn. Draagmoederschap is dan « een praktijk die bestaat uit het recruteren van een vrouw, al dan niet tegen betaling, om een of meer kinderen te dragen, al dan niet verwekt met haar eigen eicellen, met als doel deze over te dragen aan een of meer personen die als ouder(s) van dit kind/deze kinderen wensen te worden aangewezen ».

Door te kiezen voor de uitdrukking « draagvrouw » in plaats van « draagmoeder », kiezen de leden van het Comité er bewust voor om de plaats van de vrouw als moeder uit te wissen, evenals haar moederschap. Daarmee is de vrouw gereduceerd tot de functie van haar baarmoeder en een onderdeel van haar anatomie, wat haar ontmenselijkt.

Door haar het moederschap te ontzeggen, wil het Comité op een sluwe manier de mogelijkheid uitsluiten dat ze aanspraak zou kunnen maken op verwantschap met het kind dat ze gebaard heeft. Tot slot is deze vrouwonvriendelijke terminologie in strijd met de wettelijke en gebruikelijke definities van het woord moeder: een moeder is *« een vrouw die een of meer kinderen heeft gebaard (of geadopteerd) »*.

In naam van hun « ouderschapswens » worden personen die hun toevlucht nemen tot draagmoederschap om een kind te krijgen al meteen geëerd als « wensouders », een concept dat gelijkenis vertoont met dat van intellectuele eigendom. Maar ouderschap veronderstelt dat er een kind geboren werd; het is niet de intentie die de ouder creëert, maar wél de geboorte van een kind. En aangezien draagmoederschap een financiële transactie is, verkiezen deze feministische organisaties de term « klant » in plaats van « wensouder » of « opdrachtgever », aangezien het in feite gaat om een bestelling, opgegeven door de klant, met als doel een kind en zijn filiatie te verkrijgen.

Hoogtechnologisch en laagtechnologisch draagmoederschap

De opstellers van het advies wensen geen onderscheid te maken tussen « high-tech draagmoederschap » en « low-tech draagmoederschap ». Bij low-tech draagmoederschap gaat het om kunstmatige inseminatie waarbij de draagmoeder genetisch verwant is aan het pasgeboren kind. High-tech draagmoederschap is dan weer gevaarlijker dan kunstmatige inseminatie, aangezien ze plaatsvindt via in-vitrofertilisatie (IVF), met een dubbele donatie van gameten – mannelijk en vrouwelijk – die allebei vreemd zijn aan de draagmoeder. Deze technologische keuze is veralgemeend geraakt met de bedoeling om de draagmoeder te elimineren uit de afstamming van het ongeboren kind en haar de status van moeder te ontzeggen. Niettemin blijft zij de biologische moeder van het kind, in naam van het biologische proces waar zij, en zij alleen, verantwoordelijk voor is, namelijk de zwangerschap gevolgd door de bevalling.

Een ethisch draagmoederschap is onmogelijk

Om niet verdacht te worden van het aanmoedigen van de uitbuiting van vrouwenlichamen of het vercommercialiseren van kinderen, roept het Comité op tot een zogenaamd « ethisch » of « altruïstisch » draagmoederschap, in tegenstelling tot een commercieel draagmoederschap. Vanuit dit oogpunt ontvangen draagmoeders een vergoeding – waarvan de elementen niet worden gedefinieerd in het advies van het Comité – in plaats van een betaling, in ruil voor het afstaan van het kind. Deze vergoeding is echter wel degelijk de tegenprestatie voor het afstaan van het kind.

Het hele draagmoederschapsproces – of het nu altruïstisch wordt genoemd of niet – verloopt op commerciële basis, waarbij de betrokken partijen (laboratoria, artsen, psychologen, advocaten, adverteerders, enz.) niet verplicht zijn om hun bezoldiging te matigen. Iedereen ontvangt een bezoldiging, met uitzondering van de draagmoeder. Als gevolg hiervan is elke draagmoederschap commercieel van aard, wat ook de strategieën zijn om de brutaliteit ervan te verzachten.

De onvervulde kinderwens doet het medeleven vaak ten gunste van de opdrachtgevers uitvallen. In een poging om de schadelijke aspecten van draagmoederschap af te zwakken, is het de gereglementeerde versie – beperkt tot vooraf gedefinieerde gevallen – die naar voor geschoven wordt en beschreven wordt als altruïstisch of ethisch, met de bedoeling te suggereren dat de praktijk onschadelijk is. Maar deze vorm van implementatie van draagmoederschap vermindert geenszins de risico's voor het leven en de gezondheid van de draagmoeder en verandert niets aan het feit dat het kind het voorwerp is van een commerciële transactie. Opnieuw is deze benadering in wezen gericht op het tegemoet komen aan de vraag, ten nadele van de draagmoeders en de kinderen die zij baren. De omkleding door wetteksten en marketing helpt om het geweten van alle betrokkenen te sussen en om de praktijk als sociaal aanvaardbaar voor te stellen aan het brede publiek.

Het gebruik van de term « ethisch » is op zichzelf al manipulatief. Draagmoederschap is een vorm van reproductief geweld tegen vrouwen. Geen enkele vorm van geweld kan op een ethische manier worden gepleegd en dat geldt ook voor draagmoederschap.

Tenslotte betreurt het Comité dat « het proces lang en moeilijk kan zijn voor de wensouders die een draagmoederschap in België willen doen verlopen, in het bijzonder voor mannelijke homoseksuele koppels, aangezien deze ook nog een eiceldonor moeten vinden ». Daarbij neemt het Comité het alleen op voor de cliënten en houdt het op geen enkel moment rekening met de toestand van de draagmoeders. Is het Comité zich er niet van bewust dat elke zwangerschap risico's met zich meebrengt en dat die risico's nog hoger liggen in geval van een zwangerschap bij een draagmoeder? Negeert het Comité het feit dat draagmoeders die instemmen met deze praktijk, dit doen in de hoop hun economische en sociale situatie te verbeteren? Gaat het voorbij aan het feit dat de sociale en economische situatie van draagmoeders aanzienlijk slechter is dan die van hun opdrachtgevers? Weet het niet dat alle draagmoederschapscontracten vereisen dat draagmoeders afstand doen van hun fundamentele rechten voor de duur van hun zwangerschap? En dat het ontnemen van de rechten van de draagmoeders ten voordele van de opdrachtgevers niet te rechtvaardigen valt?

Een slippery slope naar de invoering van commercieel draagmoederschap

Het rapport vermeldt een *« evolutie in de maatschappelijke aanvaarding van draagmoederschap door meer en meer landen, die een wettelijk kader bieden »*. Het is onaanvaardbaar dat een Bio-ethisch Comité, in een advies dat veel vrouwen zal treffen, zijn argumentatie – die verondersteld wordt neutraal te zijn- baseert op het criterium van een veronderstelde evolutie in de maatschappij ten voordele van draagmoederschap – alsof elke evolutie noodzakelijk gunstig zou zijn.

Het advies schuift landen naar voor waar draagmoederschap wettelijk toegestaan is (Verenigde Staten, Canada, Griekenland, Verenigd Koninkrijk, enz.), zonder te vermelden dat de overgrote meerderheid van de landen van de Europese Unie draagmoederschap verbieden in naam van de menselijke waardigheid.

De auteurs verzuimen ook uit te leggen dat, daar waar staten hebben geprobeerd om draagmoederschap te reguleren in een poging om excessen te beperken en alle partijen te beschermen, de karige

bescherming die de draagmoeders kregen en de maatregelen om de risico's van mensenhandel te vermijden al snel werden afgebouwd.

We hoeven maar het geval van Griekenland te noemen, dat in 2005, in een poging om altruïstisch draagmoederschap op Grieks grondgebied te reguleren, de mogelijkheid om draagmoeder te zijn aanvankelijk beperkte tot Griekse ingezetenen, om uiteindelijk toch buitenlandse vrouwen aan te trekken … bij gebrek aan kandidaten! Deze ontwikkeling droeg rechtstreeks bij tot de mensenhandel in Europa en de uitbouw van maffianetwerken. Gelijkaardige ontwikkelingen zijn vastgesteld in Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

Volgens het Comité is de Belgische context – die draagmoederschap noch reguleert noch veroordeelt – verantwoordelijk voor een *« gebrek aan rechtszekerheid »*. Ook hier strekt hun bezorgdheid over de rechtszekerheid zich enkel uit tot de opdrachtgevers en hun wens om verzekerd te zijn van een kind en een afstamming, zonder dat de draagmoeder hun plannen in de weg kan staan. Agentschappen die draagmoederschap promoten erkennen dat er een groter risico bestaat dat de opdrachtgevers de kinderen bij de geboorte in de steek laten dan dat de draagmoeders de voogdij opeisen. In Oekraïne zijn kinderen, geboren via draagmoederschap en verworpen door de buitenlandse opdrachtgevers, jaarlijks goed voor de helft van de kinderen die in weeshuizen terechtkomen.

Het kapen van concepten die voorheen gericht waren op de emancipatie van vrouwen en de bescherming van de menselijke waardigheid, om de illusie van een sociaal aanvaardbare praktijk te creëren

- Verwijzen naar *« persoonlijke autonomie »*, d.w.z. de vrije keuze van de opdrachtgevers van draagmoederschap, komt erop neer dat hen een recht op een kind wordt toegekend, gekoppeld aan een recht om een derde persoon uit te buiten om deze wens te bevredigen, een wens die tot een recht is verheven.
- Het naar voren schuiven van *« het recht om over het eigen lichaam te beschikken »* en de zogenaamde geïnformeerde toestemming van de vrouw als de vrijheid om zich als draagmoeder aan te melden ontheft al degenen die betrokken zijn bij deze praktijk van hun verantwoordelijkheid en verschaft hen een gerust geweten. De feministische eis voor het recht om over het eigen lichaam te beschikken heeft echter betrekking op vrouwen die gedwongen zouden worden tot voortplanting. Het neoliberalisme heeft deze eis gekaapt en er een individualistische interpretatie aan gegeven ten voordele van de markt.
- Draagmoederschap, anticonceptie en vrijwillige zwangerschapsonderbreking als keuzes rond voortplanting op dezelfde voet plaatsen grenst aan intellectueel bedrog. Draagmoederschap is geen keuze**,** maar een opzettelijke daad van uitbuiting van een derde partij. Anticonceptie en abortus zijn daarentegen de uitdrukking van de volledige vrijheid om te kiezen voor voortplanting, door en voor zichzelf.
- Beweren dat draagmoederschap een vorm van *« reproductieve solidariteit »* is, is een ongekende omkering van het begrip solidariteit, solidariteit die in dit geval wordt beoefend door de zwakkere ten voordele van de sterkere. De economische en sociale ongelijkheid tussen klanten en draagmoeders is ruimschoots aangetoond.
- Beweren dat klanten geen kind kopen, maar wel een *« zwangerschapsprestatie »*, is een juridische spitsvondigheid, die berust op kwade trouw of een ontkenning van de realiteit. Bij draagmoederschap eisen de opdrachtgevers immers een kind van de draagmoeder en de verwantschap met dat kind, ongeacht de risico's die zij neemt.

- Het menselijk lichaam zou niet « onbeschikbaar » zijn aangezien *« een persoon zelf handelingen van beschikking kan verrichten met betrekking tot bepaalde delen van het lichaam, om humanitaire of therapeutische redenen of om deel te nemen aan wetenschappelijk onderzoek »*. Bij een zwangerschap gaat het echter niet om een lichaamsdeel, maar om het hele lichaam. Bovendien redt draagmoederschap geen levens, het geneest niemand en draagt niet bij tot de wetenschap of de maatschappij. Het volgt een principe van beschikking over het lichaam van de draagmoeder, vanaf de zwangerschap tot de bevalling en zelfs daarbuiten. Het werkt ook op basis van een **contractueel ter beschikking stellen van een kind**. Maar het **beschikken over een menselijk wezen is een aantasting van de menselijke waardigheid, die met de afschaffing van de slavernij normaal gesproken verboden werd.**

Instrumentalisering van de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Bij het verwijzen naar de jurisprudentie die de afgelopen jaren uit het EHRM is voortgekomen, hebben de auteurs van het rapport opzettelijk de uitspraken naar voor geschoven waarin staten werden veroordeeld die de afstammingsbanden tussen opdrachtgevers en kinderen die via draagmoederschap in het buitenland werden geboren, niet erkenden. Er wordt verwezen naar het « recht op eerbiediging van het privé-leven en het gezinsleven » en naar « het belang van het kind ». Daarbij worden arresten benadrukt zoals dat van Mennesson tegen Frankrijk van 26 juni 2014, waarin het EHRM zich ten gunste van het opdrachtgevend koppel uitsprak door Frankrijk te veroordelen.

Daarentegen verwijzen de auteurs slechts gedeeltelijk, in een voetnoot, naar de zaak Paradiso en Campanelli tegen Italië van 24 januari 2017, waarin het EHRM in 2015 aanvankelijk in het voordeel van het Italiaanse echtpaar oordeelde en hun recht om een gezin te stichten erkende. In 2017 kwam het EHRM echter terug op zijn jurisprudentie en erkende het het recht van de Italiaanse overheid om de afstamming niet te erkennen bij afwezigheid van een biologische band, teneinde « het kind te beschermen tegen illegale praktijken, waarvan sommige terecht kunnen worden omschreven als mensenhandel » volgens het European Bioethics Institute.

Het weglaten van deze arresten is een bewuste strategie en een instrumentalisering van de juridische beslissingen van het EHRM, om enkel die aspecten aan te tonen die een beroep op draagmoederschap kunnen rechtvaardigen.

Aanbeveling om de uitvoering van het contract af te dwingen in het voordeel van de klant

De experten betreuren dat de Belgische overheid de draagmoederschapcontracten niet erkent; aangezien deze praktijk niet gereglementeerd is, zijn deze contracten nietig. Zij citeren uitspraak nr. 56/2023 van het Grondwettelijk Hof van 30 maart 2023 (§ B.4), waarin staat dat « hoewel draagmoederschap niet gereglementeerd is in de Belgische wetgeving, wordt het de facto beoefend in België. Daarentegen is elke overeenkomst die tot doel heeft de bij het draagmoederschap betrokken partijen te binden, bijvoorbeeld met betrekking tot de geboorte van het kind, onwettig. Een dergelijke overeenkomst heeft geen rechtsgevolgen en kan niet worden afgedwongen ».

Het advies becommentarieert dit citaat als volgt: « Deze uitspraak gaat niet vergezeld van enige uitleg of verdere uitwerking. Zij is echter niet vanzelfsprekend ». Het Comité toont zich dus openlijk voorstander van het afdwingen van contracten en, zo lijkt het, met als enig doel de klanten te beschermen in het geval dat de draagmoeder het kind niet zou afleveren en besluit het te behouden. De gedwongen uitvoering van dergelijke ongeoorloofde contracten is schokkend, net als de eenzijdige visie die voorziet in de

mogelijkheid, uitsluitend in het voordeel van de klanten, om het kind onder dwang over te dragen. Waarom deze redenering niet doortrekken en een symmetrie voorzien voor de uitvoering van het contract door de opdrachtgevers, in gevallen waarin zij weigeren het bestelde kind onder hun hoede te nemen? Dit geval van weigering is perfect geïllustreerd in de bekende situatie van « baby Gammy », geboren met het syndroom van Down, waarbij de opdrachtgevers ervoor kozen om alleen de gezonde tweelingszuster te houden. Voor deze feministische organisaties is het doen geboren worden van een kind op basis van een contract een ontmenselijkende handeling die bestreden moet worden.

Draagmoederschap aangemoedigd en adoptie verwaarloosd

De experts stellen dat draagmoederschap en adoptie twee praktijken zijn die niets met elkaar gemeen hebben. Volgens hen verwerven de ouders bij een adoptie alleen « juridische banden »; bij draagmoederschap daarentegen worden de ouders van bij de geboorte aangewezen als de wettelijke ouders van het kind en wordt het kind niet beschouwd als geboren « uit een andere persoon en na een breuk met zijn of haar gezin van herkomst ». De deskundigen verwerpen dus de procedure die in de meeste landen gangbaar is, namelijk het toekennen van de afstamming aan de donor die het sperma heeft geleverd, vanwege de genetische band tussen hem en het kind, en het organiseren van een adoptieprocedure voor zijn echtgenote of echtgenoot. De experts willen dat de afstamming vanaf het begin aan beide opdrachtgevers wordt toegekend. Hierdoor wissen zij voor het kind alle informatie uit over zijn of haar afkomst en hoe het ter wereld is gekomen.

De experts rechtvaardigen deze automatische toekenning van het ouderschap aan de opdrachtgevers door het feit dat « het ouderschapsproces bij hen aanvangt. Zij initiëren de verwekking van de toekomstige persoon die zij als hun kind beschouwen ». Met andere woorden, het ouderschapsproject, opgezet vanuit de intentie van de opdrachtgever, werkt op een vergelijkbare manier als het auteursrecht. Het is dit project dat een recht over het kind creëert voor de opdrachtgevers, een recht dat concreet vorm krijgt door de filiatie. Dit ondermijnt rechtstreeks de geloofwaardigheid van adoptieprocedures, die niet voortvloeien uit een « ouderschapsproject », terwijl het tegelijk de rol van de draagmoeder diskwalificeert en ontkent.

Artikel 4 van het Verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie preciseert dat de vereiste toestemming van de moeder pas na de geboorte van het kind mag worden gegeven. Deze bepaling is bedoeld om de grens te definiëren tussen adoptie en verkoop van kinderen. Bij draagmoederschap stemt de draagmoeder er contractueel mee in, vaak al voor de conceptie, om het kind bij de geboorte over te dragen aan de opdrachtgevers. Deze praktijk kan daarom worden beschouwd als verkoop van kinderen. Al degenen die betrokken zijn bij draagmoederschap overtreden daarmee het verbod om over een menselijk wezen te beschikken, doen aan kinderverkoop en zijn er medeplichtig aan.

Draagmoederschap bestempelen als een reproductieve optie naast andere

Volgens het rapport zou draagmoederschap een « reproductieve optie » naast andere opties zijn, vergelijkbaar met de manier waarop vrouwen hun anticonceptie kunnen kiezen. Daarmee zou het dus behoren tot de « keuzevrijheid op het gebied van voortplanting en anticonceptie ». Het gebruik van anticonceptie wordt echter bepaald door de vrouw zelf, in functie van haar levenskeuzes, met gevolgen voor haar eigen lichaam en zonder tussenkomst van een andere persoon. In het geval van draagmoederschap gaat de vereiste keuze niet over het leven of het lichaam van de persoon die de procedure doorloopt, maar over het leven, het lichaam en de rechten van een derde partij – de

draagmoeder. Het gebruiken en uitbuiten van een vrouw kan nooit gerechtvaardigd worden door een persoon die gevrijwaard blijft van de trauma's die inherent zijn aan de gevraagde praktijk. Het verlangen naar een kind, hoe pijnlijk ook, kan nooit het gebruik en de uitbuiting van anderen rechtvaardigen.

Het amalgaam dat hier wordt gemaakt tussen het recht op anticonceptie, abortus en de keuze voor voortplanting door middel van draagmoederschap is extreem misogyn en getuigt van grote minachting voor de rechten van vrouwen. Het recht op anticonceptie en abortus zijn twee fundamentele rechten die integraal deel uitmaken van de vrijheid van vrouwen, in tegenstelling tot draagmoederschap, dat bijdraagt aan de uitbuiting van vrouwenlichamen.

Draagmoederschap voorstellen als een modelvoorbeeld van ouderschap

Het rapport beweert dat de opdrachtgevers « ouders lijken te zijn met een hoge mate van tevredenheid en emotionele betrokkenheid bij het kind », wat ertoe zou bijdragen dat de « ouder-kind relaties soms beter zijn » – waarmee geïmpliceerd wordt: beter dan in gezinnen die op alle andere manieren tot stand zijn gekomen. Maar hoe kan de mate van liefde in een gezin beoordeeld worden? Wat is de basis voor zulke beweringen? Het valt moeilijk te geloven dat de studies waarop dit rapport gebaseerd is in staat waren om dit postulaat aan te tonen. We weten ook dat alle studies over ouderschap na draagmoederschap bevooroordeeld zijn: ze omvatten nooit de gevallen van de kinderen die in de steek gelaten werden.

Er werd geschreven dat kinderen geboren via draagmoederschap « niet bekommerd leken (…) over hun wijze van conceptie ». De betrokken feministische organisaties hebben een onderzoek gedaan bij verschillende websites, die ervaringen van kinderen geboren via draagmoederschap verzameld hebben. De meerderheid van deze blogs omvatten getuigenissen van kinderen die ontgoocheld zijn over het verlies van hun herkomst, met gevoelens van verstoting vanwege de sperma- en eiceldonor, maar ook vanwege de draagmoeder. Zij getuigen ook over gevoelens van bedrogen te zijn geweest door de opdrachtgevers, die vaak de formaliteiten van de geboorte verzwegen hadden. Ook de recente getuigenis van Olivia Maurel, geboren als resultaat van draagmoederschap, toont duidelijk aan dat er wel degelijk trauma's bestaan.

In dit advies worden de medische risico's systematisch onderschat en de psychologische gevolgen voor draagmoeders en kinderen geminimaliseerd, waardoor draagmoederschap voorgesteld wordt als een ongevaarlijke praktijk. Hoewel duidelijk wordt gesteld dat er « een geïnformeerde toestemming nodig is vanwege de zwangere vrouw over de mogelijke medische en psychologische risico's » en dat vooraf gesprekken moeten plaatsvinden over « mogelijke medische ingrepen (…) bij de methoden voor het opvolgen van de ontwikkeling en een eventuele behandeling van de foetus », hebben de risico's in kwestie duidelijk alleen betrekking op « het product », d.w.z. de baby; de vrouw wordt eens te meer vergeten. De risico's waaraan zij wordt blootgesteld zijn onzichtbaar: pre-eclampsie, zwangerschapsdiabetes, baarmoederruptuur en mogelijke hysterectomie, keizersnede (op verzoek van de opdrachtgevers of opgelegd door het agentschap), risicovolle en soms onnodige tests zoals vruchtwaterpunctie, en uiteraard het risico op materneel overlijden… Tijdens de zwangerschap en de bevalling kunnen dringende beslissingen nodig zijn (embryoreductie, vrijwillige of medische zwangerschapsonderbreking, enz.), maar wie zal die beslissingen nemen? In de meeste gevallen zijn het de opdrachtgevers die dit recht opeisen, ten koste van de vrouw en haar lichaam.

Ook voor het kind zijn de risico's aanzienlijk. Uitgaande van het initieel contract bij het project om een kind te krijgen, moeten we ook hier rekening houden met het verloop van de zwangerschap en de « wisselvalligheden » van de voortplanting.

Besluit

Het betreft hier een uitermate bevooroordeeld rapport, aangezien er geen vraagtekens worden gezet bij draagmoederschap, als een potentieel gevaarlijke en ook laakbare praktijk. Het is uitsluitend geformuleerd ten gunste van de klanten, en dus de markt; het houdt geen rekening met alle partijen die betrokken zijn bij de procedure, in het bijzonder de draagmoeders en de kinderen die zij baren. Het belang van deze kinderen kan er nooit in bestaan om « ingeruild te worden tegen een cheque ». Dit advies zou kunnen worden omschreven als een neoliberaal « schoolvoorbeeld » ten gunste van draagmoederschap. De balans weegt zwaar door in de richting van een liberalisering van de draagmoederschap, waardoor dit advies een sterke impuls geeft in de richting van dit weinig objectieve standpunt. Tegenstanders die zich hiertegen willen verzetten, zullen hun uiterste best moeten doen om het debat op een meer redelijk spoor te brengen, dat rekening houdt met de mensenrechten van vrouwen en kinderen.

Arrest Grondwettelijk Hof 2023

GwH arrest nr. 56/2023, 30 maart 2023

Persbericht arrest nr. 56/2023

Dit interpretatief arrest neemt een afstammingshinderpaal weg ten gunste van de wensouders die voor hun kinderwens een beroep doen op een gehuwde draagmoeder die in België bevalt. Wanneer de gehuwde draagmoeder en haar echtgenoot bij een draagmoederschap geen wensouderschap hebben ten aanzien van het kind, moet het vermoeden van vaderschap van de echtgenoot kunnen worden betwist.

De aanleiding:

Twee mannen die een koppel vormen, doen een beroep op een draagmoederschap. Het kind wordt verwekt door de bevruchting van eicellen van een anonieme donor met de zaadcellen van een van hen. Aangezien de draagmoeder gehuwd is, wordt haar echtgenoot wettelijk vermoed de vader van het kind te zijn. De biologische vader treedt in rechte om het vaderschap van de echtgenoot van de draagmoeder te betwisten en om zijn eigen vaderschap te laten vaststellen. Volgens de rechtbank is die vordering niet ontvankelijk omdat de rechtbank van oordeel is dat de echtgenoot toestemming heeft gegeven tot kunstmatige inseminatie van zijn echtgenote (artikel 318, § 4, van het oud Burgerlijk Wetboek). De rechtbank vraagt het Hof of die bepaling grondwettig is.

Het Hof beperkt zijn onderzoek tot die vraag, zonder zich uit te spreken over het draagmoederschap als zodanig. Het Hof besluit dat artikel 318, § 4, van het oud Burgerlijk Wetboek, om grondwettig te zijn, zo moet worden geïnterpreteerd dat het vermoeden van vaderschap van de echtgenoot kan worden betwist bij een draagmoederschap door een gehuwde vrouw, wanneer zij en haar echtgenoot geen wensouderschap ten aanzien van het kind hebben. Dit laatste punt moet door de rechtbank in elk concreet geval worden nagegaan. Voortaan moeten familierechters in procedures tot betwisting van het wettelijk vaderschap van de echtgenoot van de draagmoeder dus nagaan of de juridische ouders al dan niet de wensouders van het kind zijn.

Standpunten Vrouwenraadleden

çavaria

DRAAGOUDERSCHAP

Eis 29: Er is een wettelijk kader voor draagouderschap dat geen onderscheid maakt op basis van de seksekenmerken, seksuele oriëntatie of genderidentiteit van de wensouder(s). Het respecteert de belangen van het kind en bouwt voldoende psychologische en financiële ondersteuning in voor de draagouder en wensouder(s).

Eis 30: Er is grondig onderzoek naar de invoering van commercieel draagouderschap.

Bron: Eisenpakket van çavaria van de verkiezingen van 2024;
Voor de verkiezingen van 2024 verzamelde çavaria reacties van politieke partijen op hun eisenpakket, waaronder op de eis rond draagouderschap: Stem voor ons allemaal: familie en directe omgeving | çavaria (cavaria.be)

DeMens.nu

Draagmoederschap 2022

Oplossingen (p. 14-19):

Pro

We streven naar een duidelijke, volledige, eerlijke en menswaardige wetgeving rond (alle vormen van) draagmoederschap.

➢ Het juridisch regelen van hoogtechnologisch draagmoederschap.

○ Door voorrang te geven aan hoogtechnologisch draagmoederschap, waar mogelijk, wordt de genetische band tussen draagmoeder en kind weggehaald. Dit zou het risico kunnen verlagen dat de draagmoeder na de bevalling moeilijkheden zou hebben met het afgeven van de baby. Dit wil niet zeggen dat het risico compleet verdwijnt, maar het kan ze wel in zekere mate verlagen. In vele landen wordt enkel hoogtechnologisch draagmoederschap toegestaan en behandelt (zie supra). Ook in België zijn er wetsvoorstellen ingediend die enkel het hoogtechnologisch draagmoederschap omkaderen.

➢ Het juridisch regelen van laagtechnologisch draagmoederschap.

○ Het is van belang dat alle vormen van draagmoederschap duidelijk juridisch geregeld worden en uitgedacht. Hoogtechnologisch draagmoederschap is niet voor iedereen mogelijk. Zouden we enkel deze vorm juridisch regelen, sluiten we een hele groep wensouders uit. Er zijn vrouwen die zelf geen eicel kunnen aanbieden, of homokoppels of alleenstaande vaders die geen vrouw in de relatie hebben om een eicel van te gebruiken. Voor deze personen zou laagtechnologisch draagmoederschap wel praktischer zijn. Deze koppels of alleenstaande wensouders moeten dan buiten een draagmoeder vinden op eigen houtje, ook nog een aparte eiceldonor vinden. Dat is vaak een moeilijke en bijna onmogelijke zoektocht. Daarom mag ook deze vorm van draagmoederschap niet uit de wetgeving blijven. Wel opteert DeMens.nu voor een beleid waarin niet alles zomaar wordt toegestaan maar wel een beleid waarin zorgvuldig de belangen en rechten van alle partijen betrokken overwogen worden. Want bij laagtechnologisch

draagmoederschap zit je dan weer met de genetische band tussen draagmoeder en kind. Daarom is een goed begeleid screeningsproces nodig om de risico's rond draagmoederschap te minimaliseren.

➢ Het juridisch regelen (strafbaar stellen) van commercieel draagmoederschap.

○ Bedenking: lopende discussie: wat verstaan we nu juist onder 'commercieel draagmoederschap'?[19]

○ Opteren voor een duidelijke afbakening tussen onkostenvergoeding en commercialisatie die te ver neigt naar mensenhandel.

➢ Draagmoederschapsovereenkomst

○ De wensmoeder zou de kans moeten krijgen om tijdens de zwangerschap al erkend te worden als de juridische moeder van het kind d.m.v. een afdwingbare draagmoederschapsovereenkomst. Want ook al bevalt de draagmoeder van de baby, de wensmoeder zal uiteindelijk de mama zijn van het kind. De wensouders zijn de intentionele ouders. De wensmoeder wilt het kind, zij heeft de draagmoeder aangesteld, het kind is van haar, zij zou de juridische moeder vanaf de start moeten kunnen zijn.

○ Afdwingbaarheid: de draagmoederschapsovereenkomst is op dit moment nietig. Door deze overeenkomst afdwingbaar te maken creëer je meer rechtszekerheid bij de wensouders. De wensouders en draagmoeder zijn dan wettelijk gebonden aan de overeenkomst die ze voor de verwekking van het kind hebben vastgesteld.

○ Aanpassing afstammingsrecht

○ Passende wettelijke regeling die de overdracht van ouderschap sneller en makkelijker laat verlopen.

■ Dan is het helder wie daarvoor in aanmerking komt en aan welke criteria moet worden voldaan voor de overdracht van ouderschap. Ook schept het duidelijkheid over de gevolgen van draagmoederschap in het buitenland. Het is niet makkelijk om uw baby de grens over te krijgen als de geboorteakte niet erkent wordt of als de wensouders juridisch niet de ouders zijn.

➢ Voorwaarden (criteria) voor de draagmoeder

○ Fertiliteitscentra hanteren op dit moment sterk hun eigen criterialijsten met een duidelijke en grondige screening. Dit is zeer positief, zeker in het belang van het kind. Maar onder de verschillende centra bestaan er verschillen in die criteria (bv. de maximum toegestane leeftijd van een draagmoeder) die ervoor zorgen dat in de ene stad een 45-jairge vrouw wel een draagmoeder kan zijn, en in de andere stad weer niet omdat de grens daar 35 jaar is.

■ Daarom opteert DeMens.nu voor aannemelijke basiscriteria die over heel het land gelijk zijn in elk fertiliteitscentrum.

○ Niet zomaar iedereen mag een draagmoeder worden. Daarom opteert DeMens.nu voor een duidelijke criterialijst opgenomen in de wet die ervoor zorgt dat het kind in geen enkel gevaar of medisch nadelige situaties verwekt zal worden. Aan de andere kant is het ook van belang om deze criteria niet te streng en nauw op te stellen. Er moet over elke criteria goed nagedacht worden of deze echt nodig is. Het zoeken van een draagmoeder is voor vele wensouders al een moeilijke zoektocht op zich. Niet iedereen heeft de

[19] Lescouhier, A. (2011, augustus). Zin of onzin van de criminalisering van commercieel draagmoederschap (Masterproef). Universiteit Gent Faculteit Rechtsgeleerdheid.

luxe om een familielid of vriendin te hebben die bereid is om dit te doen en dan nog eens aan de criteria voldoet. Daarom opteren we voor een criterialijst, met gelijkaardige basiscriteria over heel het land, die alle nodige risico's uitsluit, maar niet te ver gaat. Het moet niet te makkelijk zijn, maar wel toegankelijk zonder discriminatie.

➢ Voorwaarden (criteria) voor de wensouders (of alleenstaande wensouder)

○ Net zoals niet iedereen een kind kan adopteren, zou zo ook niet iedereen een kind moeten kunnen krijgen d.m.v. draagmoederschap. Ook de wensouders moeten onderworpen worden aan bepaalde criteria en aan grondige screening.

Dat wordt op dit moment gehanteerd in de verschillende fertiliteitscentra die draagmoederschap behandelen in België.

■ Ook hier opteert DeMens.nu voor duidelijk afgebakende criterialijsten, met basiscriteria die de gelijkheid garanderen, die alle nodige risico's uitsluiten maar niet te ver gaat.

➢ Het proces van draagmoederschap te laden begeleiden en omkaderen door professionelen. (Medisch vlak, psychologisch vlak, juridisch vlak).

○ Draagmoederschap wordt in België al omkaderd door professionals vanuit verschillende disciplines. Enkel sommige laagdrempelige draagmoederschappen worden door de mensen zelf thuis uitgevoerd. In principe is daar niks mis mee zolang het veilig gebeurt en men na de inseminatie wel begeleid wordt door dokters en psychologen.

○ De juridische ondersteuning inzake afstamming en het draagmoederschapscontract moet duidelijk geregeld worden in de wetgeving om de rechtszekerheid te optimaliseren.

➢ Een duidelijke wetgeving is in het voordeel van het kind.

○ Een duidelijke, eerlijke en menswaardige wetgeving kan alleen maar in het voordeel van het kind spelen. Een kind dat pas de wereld inkomt zou de dupe niet mogen zijn van een juridische strijd. Een kind dat geboren wordt uit een draagmoeder in het buitenland zou geen moeilijkheden mogen ondervinden om terug naar het land van de wensouders te gaan en zou zeker niet in een weeshuis moeten leven.

○ Draagmoederschap is al een complex gegeven, maar elke beslissing, elke wetgeving en enkel regel moet opgesteld worden met het voordeel van het kind als prioriteit.

➢ Het voorkomen dat wensouders naar het buitenland vertrekken door in eigen land een duidelijk en gunstig wettelijk kader op te stellen.

○ Optimaal: uniformering van de wetgeving binnen Europa (of zelfs daarbuiten).

Contra

➢ België redeneert vanuit een puur bio-fysiek gegeven: de vrouw die bevalt is de moeder.

○ Dit argument is zeker onder te halen bij hoogtechnologisch draagmoederschap. De baby is genetisch volledig van de wensouders maar groeide 9 maanden in de baarmoeder van iemand anders. De vrouw die het kind baart is de draagmoeder, maar de moeder, de mama van het kind, is en zal de wensmoeder zijn. Zij heeft het kind initieel gewild, zij is biologisch verwant met het kind en zij zal het kind ook

opvoeden. De vrouw die hier bevalt is dus niet de moeder. Bij laagtechnologisch draagmoederschap waarbij de draagmoeder zelf haar eicel heeft gebruikt kan men dit argument wel degelijk gebruiken. Maar nog steeds

geldt het feit dat de wensmoeder de mama gaat zijn van dat kindje. Dat kindje is dan wel nog biologisch verwant met de wenspapa.

○ Eigenlijk komt het neer op de taal en wat we zien onder de term ‘moeder’ of ‘mama’.

○ In het programma draagmoeders op Eén zei Kimberly, draagmoeder voor Joey en Frits, het heel mooi. Ze zei: ‘Ik ben mama van 4, maar moeder van 5.’ De ouders van het kind zijn de wensouders. Dat zijn de mensen die het kind in hun leven wilden en dat zijn de mensen die voor de rest van hun leven voor dat kind zullen zorgen. Dat zijn de ouders en niet de draagmoeder.

➢ Het commercialiseren van draagmoederschap

○ Landen zoals Rusland, Oekraïne en Georgië laten commercieel draagmoederschap wel toe.

○ DeMens.nu is geen voorstander van het commercieel draagmoederschap. Het handelen met kinderen als handelswaar en er enorm grote sommen voor te laten betalen is een praktijk die heel snel en makkelijk malafide handelingen toelaat. Men kan beargumenteren van ‘maar als een vrouw kan beslissen over haar eigen lichaam, en bijvoorbeeld wel betaald kan worden voor seks, waarom kan ze haar eigen baarmoeder dan niet verkopen of verhuren? Wat is er dan zo mis met commercieel draagmoederschap?’

○ Het probleem met commercieel draagmoederschap zit in het feit dat de vrouw hier niet meer alleen is. We spreken over een zwangerschap, over een baby. Dat is niet iets lichts om zomaar over te gaan. Dat is niet iets wat je zomaar in een winkel kan gaan kopen. Als je het zo toegankelijk maakt en zo makkelijk dat het bijna hetzelfde wordt als eender welke aankoop, dan breek je bij wijze van spreken de poort open voor enorm malafide en onmenselijke handelingen. We spreken niet over voorwerpen, maar over kinderen. Er moeten duidelijke en menswaardige grenzen staan op draagmoederschap.

○ Hoe pijnlijk de onvervulde kinderwens ook is, dat rechtvaardigt een te laagdrempelige en snelle draagmoederschap niet. Het is wel een rechtvaardiging om een wettelijk kader op te stellen en om de praktijk van draagmoederschap zo goed, duidelijk, eerlijk en menswaardig mogelijk te regelen IN HET VOORDEEL EN IN GEDACHTE VAN HET KIND. Het kind heeft recht op goede ouders en een goede opvoeding in veilige omgeving. De ouders hebben niet het recht op een kind.

○ Er zijn twee pistes

■ Draagmoeders die via commercieel draagmoederschap een baby dragen voor iemand anders, waar er geen problemen zijn en geen sprake is van misbruik. Deze vrouwen hebben het geld echt nodig en kunnen tegelijk een baby geven aan een koppel waarvan dat al lang hun wens is

■ Draagmoeders die via commercieel draagmoederschap een baby dragen voor iemand anders, waar er wel sprake is van misbruik en/of kinderhandel.

○ Men kan beargumenteren dat betalen voor een draagmoeder perfect mogelijk is en dat er geen problemen mee zijn. Dat kan mogelijk zijn als men er zich moreel

over kan zetten. Maar er is iets inherent dat verkeerd voelt bij veel mensen om een draagmoeder te betalen om je kind te dragen. Het voelt koud, afstandelijk en onpersoonlijk aan. Ook al kan het in

sommige gevallen goed verlopen met commercieel draagmoederschap, het is een praktijk waarin er een zeer dunne grens bestaat tussen draagmoederschap en mensenhandel. En dat is een te groot risico.

○ Financiële exploitatie van de wensouders en de draagmoeder.

■ Commercieel draagmoederschap: de grens tussen dit en mensenhandel wordt als flinterdun gezien. Er hangen veel te veel risico's aan vast en de motivaties liggen niet op de juiste plaats.

○ Het toelaten ervan zou ten bate zijn van de sterkeren in de maatschappij en zou tot gevolg hebben dat de zwakkeren worden uitgebuit.

➢ Draagmoederschap zou nooit in het belang van het kind kunnen zijn

○ Men kan beargumenteren dat uit draagmoederschap enkel in belang van de wensouders is omdat zij het kind willen. Het kind zelf heeft er niet om gevraagd om in zo'n situatie te zitten. Maar dan moeten we ons de vraag stellen hoe verschillend dat juist is met een natuurlijke zwangerschap. De kinderwens van ouders die zelf wel kunnen reproduceren is toch ook in hun belang dan. Een normale zwangerschap is dan ook nooit in het belang van het kind? Want daar heeft het kind ook nooit om gevraagd. En daar is er geen screeningproces die nagaat of de ouders wel geschikt zijn om een kind op te voeden.

○ Draagmoederschap voelt onnatuurlijk aan omdat het niet op de traditionele manier gebeurt. Maar in principe zijn de intenties erachter niet fundamenteel anders. DeMens.nu ontkent niet dat draagmoederschap niet een complexere situatie is voor het kind om te snappen. Maar daar zijn allerhande oplossingen en manieren voor om ermee om te gaan en om op een goede manier de situatie uit te leggen aan je kind wanneer de tijd er is (voor elk kind individueel kan dit anders zijn).

➢ Draagmoederschap is onnatuurlijk en niet verantwoord.

○ Het is een complexere situatie dis veel begeleiding en omkadering vereist, maar omdat het niet op de traditionele manier gebeurt is het nog niet onnatuurlijk. Met de juiste begeleiding en rechtszekerheid (zie supra) kan draagmoederschap iets heel mooi zijn, ondanks de hindernissen doorheen de procedure. Het is niet onnatuurlijk, het is gewoonweg anders. Wij moeten als samenleving op een goede manier en op de meest natuurlijke manier omgaan met zo'n delicaat fenomeen als draagmoederschap, want het draait nog steeds om een baby, een mens.

➢ Heel veel partijen willen enkel hoogtechnologisch draagmoederschap wettelijk regelen, omdat m'n het ondenkbaar vindt dat een vrouw een kind waarmee ze een genetische band heeft kan afstaan.

○ Door laagdrempelig draagmoederschap compleet uit te sluiten, schuif je bepaalde groepen zoals homokoppels en heterokoppels die zelf geen eicel kunnen voorbrengen aan de kant. Zij verdienen ook een duidelijke wetgeving en een kans om in eigen land behandeld te worden. Want door ze uit te sluiten,

dwing je ze onrechtstreeks om een oplossing te zoeken in het buitenland. En dan is de kans groot dat ze in malafide praktijken terechtkomen of dat de geboorteakte in België niet erkent wordt waardoor de baby vastzit in één of ander vreemd land waar het dan uiteindelijk in een weeshuis moet gaan zitten. Het zou niet mogen uitmaken op dat moment hoe men kijkt naar draagmoederschap. Op dat moment moet het welzijn van het kind de prioriteit nemen. Dus om zo'n gevallen te vermijden, is het voordeliger om draagmoederschap in zijn geheel wettelijk te regelen in eigen land.

➢ Sommige vrouwenbewegingen vinden draagmoederschap het instrumentaliseren van een baarmoeder. Voor hen stopt hier het zelfbeschikkingsrecht van de vrouw. (De Maakbare Mens).

○ Een vrouw is baas over haar eigen lichaam. We moeten erin geloven dat een draagmoeder zelf de beslissing kan maken om een kind voor iemand anders te dragen. Commercieel draagmoederschap uitgesloten, is het altruïstisch kiezen om een draagmoeder te worden zeker mogelijk zonder dat er misbruik wordt gemaakt van de baarmoeder van de vrouw.

○ We betwisten niet dat dit soort misbruik niet bestaat.

○ Het feit dat een vrouw wil kiezen om haar draagmoeder te gebruiken om de kinderwens van een ander koppel te vervolledigen, is iets heel mooi op zich. Maar het is een delicaat en complex gegeven. Daarom zijn er duidelijk grenzen nodig die wettelijk worden vastgesteld